

Technická univerzita v Liberci

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: Katedra českého jazyka a literatury

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: Český jazyk- anglický jazyk

**Filozofie dobrodružství v tvorbě Jaroslava Jana
Paulíka**

**The Nature of Adventure in Literary Works of
Jaroslav Jan Paulík**

Bakalářská práce: 11-FP-KČL-B-55

Autor:

Michaela Coufalová

Podpis:

.....

Vedoucí práce: doc. PhDr. Štědroňová Eva, CSc.

Konzultant:

Počet:

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
65	0	5	0	19	0

V Liberci dne: 10.7.2013

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Michaela Coufalová**
Osobní číslo: **P09000131**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obory: **Český jazyk se zaměřením na vzdělávání**
Anglický jazyk se zaměřením na vzdělávání
Název tématu: **Filosofie dobrodružství v tvorbě Jaroslava Jana Paulíka**
Zadávací katedra: **Katedra českého jazyka a literatury**

Z á s a d y   p r o   v y p r a c o v á n í :

Cíl: Charakteristika a interpretace próz Jaroslava Jana Paulíka se zřetelem k filosofii dobrodružství jako jednotícímu principu této tvorby.

Požadavky: Prostudování primární a sekundární literatury.

Metody: Analýza, interpretace

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BĚHOUNEK, Václav. In: Jaroslav Jan Paulík: Velké dobrodružství. 1956.

BĚHOUNEK, Václav. Torzo života i díla. 1955.

GÖTZ, František. Román trampů. Národní osvobození 7, 1928.

JEDLIČKA, Benjamin. Jaroslav Jan Paulík: Arizona. Nové Čechy 12, 1928.

MOLDANOVÁ, Dobrava. In: Jaroslav Jan Paulík: Arizona. 1980.

NOVÁK, Arne. Jaroslav Jan Paulík. Arizona. Lidové noviny 19, 1929.

NOVÁK, Arne. Jaroslav Jan Paulík. Zadní Indie. Lidové noviny 19, 1927.

OPELÍK, Jiří. Pozoruhodná kniha. Host do domu 4, 1957.

PAULÍK, Jan Jaroslav. Arizona. Praha : Československý spisovatel, 1980.

PAULÍK, Jan Jaroslav. Utonulá. Praha : J. Otto, 1934.

PAULÍK, Jan Jaroslav. Velké dobrodružství. Praha : Československý spisovatel, 1956.

PAULÍK, Jan Jaroslav. Zadní Indie. Praha : František Svoboda a Roman Solař, 1927.

SCHULZ, M. Literární noviny č. 51, 1956.

SEZIMA, Karel. Doba 1, 1945/47.

SEZIMA, Karel. Lyrická integrace v románovém pojetí. Mlázi: Studie o domácí próze soudobé. Praha: Literární odbor umělecké besedy a kruh českých spisovatelů, 1936.

SUS, Oleg. První trampský román. Rovnost 83, 1968.

VACKOVÁ, Martina. Prozaik věčně živého dobrodružství: K 50. výročí úmrtí Jaroslava Jana Paulíka. Tvar 6, 1995.

VÁCLAVEK, Bedřich. Revue Devětsil 2, 1928/9.

Vedoucí bakalářské práce:

doc. PhDr. Eva Štědroňová, CSc.

Katedra českého jazyka a literatury

Datum zadání bakalářské práce: **30. listopadu 2011**

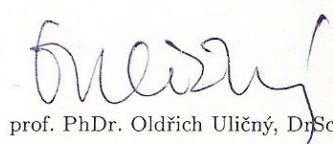
Termín odevzdání bakalářské práce: **30. listopadu 2012**

doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.

děkan

L.S.

prof. PhDr. Oldřich Uličný, DrSc.

vedoucí katedry

V Liberci dne 30. listopadu 2011

Čestné prohlášení

Název práce: Filozofie dobrodružství v tvorbě Jaroslava Jana Paulíka
Jméno a příjmení autora: Michaela Coufalová
Osobní číslo: P09000131

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména § 60 – školní dílo.

Prohlašuji, že má bakalářská práce je ve smyslu autorského zákona výhradně mým autorským dílem.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

Prohlašuji, že jsem do informačního systému STAG vložila elektronickou verzi mé bakalářské práce, která je identická s tištěnou verzí předkládanou k obhajobě a uvedla jsem všechny systémem požadované informace pravdivě.

V Liberci dne: 10.7.2013

.....

Michaela Coufalová

Poděkování

Mé poděkování patří především vedoucí práce, doc. PhDr. Evě Štědroňové, CSc., která mi poskytla cenné rady a vždy mi byla nápomocna při jakýchkoli problémech.

Dále bych také chtěla poděkovat rodině a příteli za jejich trpělivost a psychickou podporu během celého studia.

ANOTACE

Bakalářská práce se zabývá hledáním filozofie dobrodružství v díle Jaroslava Jana Paulíka. K získání optimálních výsledků bylo využito metod literárněvědné interpretace, stylové analýzy a komparace. Cílem práce je nalézt v tvorbě prvky dobrodružství a porovnat, ve kterých dílech a v jakém množství se objevují. Úvodní kapitola je věnována životu autora a v dalších částech práce jsou podrobně analyzovány a srovnávány dva romány a následně dva cestopisy z hlediska výskytu prvků dobrodružnosti. V poslední kapitole je pak charakterizován překladatelský zájem autora o francouzskou literaturu počátku 20. století.

Klíčová slova: Jaroslav Jan Paulík, dobrodružství, filozofie, román, cestopis

ANNOTATION

The bachelor thesis deals with searching for the nature of adventure in literary works written by Jaroslav Jan Paulík. To get the optimal results certain methods such as literary interpretation, analysis and comparison were used. The aim of the thesis is to discover elements of adventure and compare in which literary works they can be found and how often they occur. The introductory chapter describes author's life. The other parts analyse and compare two novels and two travelogues in order to find the occurrence of the elements of adventurousness. The last chapter characterises the author's translational interest in French literature at the beginning of 20th century.

Keywords: Jaroslav Jan Paulík, adventure, philosophy, novel, travelogue

Obsah

Úvod.....	1
1 Jaroslav Jan Paulík	3
2 Dobrodružství v příbězích	7
2.1 Arizona	7
2.1.1 Příběh	9
2.1.2 Analýza tematických složek	11
2.1.3 Kompozice, narace, jazyk	20
2.2 Utonulá	24
2.2.1 Příběh	25
2.2.2 Analýza tematických složek	28
2.2.3 Kompozice, narace, jazyk	34
3 Dobrodružství v cestopisných črtách	37
3.1 Zadní Indie	37
3.1.1 Analýza tematických složek	38
3.1.2 Kompozice, narace, jazyk	42
3.2 Sentimentální cesty	44
3.2.1 Analýza tematických složek	45
3.2.2 Kompozice, narace, jazyk	48
4 Dobrodružství v překladech.....	51
Závěr.....	54
Seznam použité literatury.....	57

Úvod

Bakalářská práce je zaměřena na hledání prvků filozofie dobrodružství ve vybraných dílech českého autora Jaroslava Jana Paulíka. Jelikož se jedná o autora meziválečného období a navíc relativně neznámého, je poměrně obtížné v souvislosti s jeho tvorbou získat potřebné publikace a informace. Cílem práce bude za použití metod stylové analýzy, literárněvědné interpretace a komparace nalézt znaky dobrodružnosti a porovnat, v jaké míře se tyto znaky v dílech objevují.

Práce je rozdělena do čtyř kapitol, z nichž úvodní je věnována životu a dílu Jaroslava Jana Paulíka. Představuje tohoto téměř zapomenutého spisovatele jako velmi nadaného. Jsou zde rovněž stručně nastíněna jeho studia, kariérní postup a také nešťastný konec jeho života. Kapitola obsahuje i krátké charakteristiky nejznámějších Paulíkových děl, která napsal v období od roku 1927 do roku 1940, kdy byla jeho tvorba přerušena nedobrovolným pobytem ve vězení.

Druhá kapitola se zabývá analýzou dvou vybraných próz, a to v Čechách vůbec prvního trampského románu *Arizona* a psychologického románu s názvem *Utonulá*. Nostalgický román *Arizona* poskytuje pohled do prostředí českého trampského hnutí a jeho problémů s tehdejší státní zřízením. Rozebírá rozkol mezi uvolněným stylem života, který je doménou tuláků, a konvencemi svázanou společností. Ústředním motivem jsou pak filozofické úvahy o revoltě a o způsobu, jak vyřešit rozdíly mezi dvěma odlišnými životními názory. *Utonulá* je inspirována imaginativní prózou třicátých let a setkáváme se zde s psychologickou analýzou osudů obyvatel maloměsta. Životy všech zúčastněných jsou velmi úzce propojeny, takže vzniká jedinečný obraz jejich vztahů, současně i niterných tužeb a přání, která ale bohužel nikdy nedojdou naplnění.

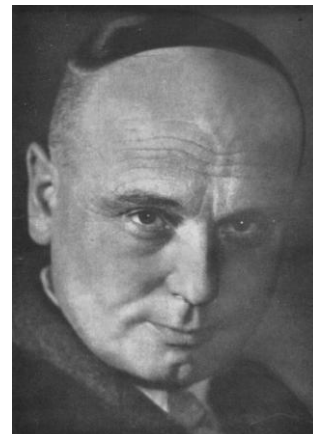
Ve třetí kapitole jsou rozebrány dva Paulíkovy cestopisy, jeho prvotina *Zadní Indie* a rovněž jeho druhý cestopis *Sentimentální cesty*. V obou těchto dílech se setkáváme s neobyčejnými popisy exotických krajů, do kterých autor sám cestoval. Můžeme se tedy prostřednictvím jeho barvitých popisů snadno přenést do míst, jež mu učarovala. Nejedná se však pouze o daleké země, nýbrž i o jeho domovinu, do které se vždy rád vracel.

Poslední kapitola je věnována francouzským a belgickým spisovatelům, jejichž díla Jaroslav Jan Paulík překládal. Snaží se osvětlit, z jakého důvodu si tento český autor vybíral právě je, a hledá spojitosti mezi tématy, která se vyskytují v dílech Paulíkových a v tvorbě jím překládané.

1 Jaroslav Jan Paulík

Jaroslav Jan Paulík patří k těm osobnostem českého literárního světa, jejichž jméno je pro mnohé čtenáře docela neznámé. Ačkoli není spisovatelem čítankovým, byl tento nadaný autor jedním z významných představitelů meziválečné literatury v Čechách.

*Jaroslav Jan Paulík*⁰⁰¹

Narodil se v Pelhřimově 20. 2. 1895 a zemřel 13. 5. 1945 ve věznici Dreiergen v Německu. Absolvoval pražskou Filozofickou fakultu, kde získal také doktorát, a poté vyučoval moderní filologii na Obchodní akademii v Praze v Karlíně.¹ Byl tedy povoláním učitel a stihl se ve svém volném čase také věnovat psaní různých literárních prací. Jeho umělecká tvorba zahrnuje několik románů, ale především kratší literární útvary jako črty, novely, fejetony, kritiky, básně a trampské písně, které jsou často rozesety na stranách nejrozličnějších soudobých časopisů. Spolupracoval například s deníkem Lidové noviny, kde se objevovaly jeho kritiky či filmové recenze, ve 30. letech působil jako redaktor časopisů Prospekt a Rozprawy Aventina a jeho divadelní kritiky byly otištěny v časopisu Signál.²

Významnou část Paulíkova díla tvoří tzv. causerie.³ Bez jakýchkoli pochyb se hlavně na causeriích, ale i na ostatních autorových literárních počinech, velmi zřetelně podepsala jeho touha cestovat, neboť jsou většinou inspirovány mnohými dobrodružnými výpravami do rozličných částí světa jako například do Afriky, Belgie, Francie, Německa, Rakouska, Itálie nebo na Balkán.⁴ Četné návštěvy tak odlišných zemí posloužily jako předloha drobných lyrických a impresionistických próz, které jsou

---

¹ Viz BĚHOUNEK, Václav. *Velké dobrodružství*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1956, O Jaroslavu Janu Paulíkovi a jeho díle, s. 8.

² Viz OPELÍK, Jiří a kol. *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce. 3/II, M-Ř*. 1. vyd. Praha: Academia, 2000. ISBN 80-200-0708-3. s. 827.

³ Causerie (fr= nenucený rozhovor, nenáročný proslov, „tlach“) v literatuře 19. stol. vtipná úvaha o nějaké otázce nebo problému společenském, popř. kulturním podaná v lehčím nenuceném tónu (avšak umělecky vyčištěná). Více viz LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. *Slovník literárních pojmů: aneb, Co se skrývá za slovy*. Plzeň: Fraus, 2006. ISBN 80-7238-620-4. s. 52.

⁴ Viz PAULÍK, Jaroslav Jan. *Velké dobrodružství*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1956. s. 5.

⁰⁰¹ PAULÍK, Jaroslav Jan. *Velké dobrodružství*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1956.

těsně spjatý s autorovými životními osudy a které se tak staly nedílnou součástí spisovatelova literárního projevu. Neodmyslitelný prvek, jenž se často objevuje v příbězích zasazených do exotického prostředí, je velké množství cizích slov pocházejících z několika světových jazyků. To také poukazuje na autorovu znalost například francouzského jazyka, který vystudoval též na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy.

Za úplný počátek slibné kariéry spisovatele Jaroslava Jana Paulíka můžeme považovat vydání jeho první knihy s názvem *Zadní Indie* (1927). Jedná se o soubor imaginativních próz a črt, které ale poněkud klamou svým cizokrajným názvem. V krátkých povídkách jsou zobrazena místa naprosto všední, kam se mohou lidé dostat například s využitím městské hromadné dopravy. Zvláštnost celého díla ale spočívá hlavně v tom, jakým způsobem autor popisuje tyto v podstatě obyčejné části města a periferie. Čtenář je mistrně přenesen na předměstí pomocí neotřelých obrazných pojmenování či originálních přirovnání a zažívá tak jedinečnou atmosféru exotiky, která prostupuje všemi prózami a útočí tak na jeho smysly.

Součástí *Zadní Indie* je také první a tedy původní znění dvou prvních kapitol *Arizony*. Přestože se tato prvotní varianta pyšní stejným názvem jako pozdější vydání románu *Arizona* (1928), obsah není zcela shodný. Liší se jak v motivech, tak i po stránce stylistické. Samostatná *Arizona* je označována za první tramský román v české literatuře.⁵ Líčí vznik tradice pražského tramského hnutí, které si i přes stav válečný a přes nevoli tehdejších úřadů získalo mnoho příznivců a obdivovatelů. V tomto groteskním příběhu zasazeném do přírody v okolí řeky Sázavy lze také narazit na poněkud nezvyklý soulad příslušníků odlišných společenských vrstev i věkových skupin, na souznění člověka s přírodou, což navíc s autorovou fantazií a tvůrčím umem dodává dílu jakýsi ojedinělý nádech tajemna. Můžeme zde pozorovat naprosto očividný rozkol mezi světem trampingu a mezi konvencemi svázanými členy policejního sboru.

Další pozoruhodné dílo, jenž podtrhuje Paulíkovu zálibu ve zkoumání neznámých oblastí, nese název *Sentimentální cesty* (1931). Autor tu prostřednictvím črt a causerií specifikuje obdivuhodnou pestrost a rozmanitost prostředí po téměř celé Evropě a dokonce i v severní Africe. Vynikající cit pro jazykové vyjádření smyslového

---

⁵ Viz PAULÍK, Jaroslav Jan. *Velké dobrodružství*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1956. s. 10.

prožívání nám dovoluje zúčastnit se každodenních životních úkonů obyvatel v rozličných cizích zemích. Použitá technika filmového střídání motivů dokonale evokuje pocit přítomnosti na daném místě. Děj je totiž segmentován na drobné úseky, které postupně s menšími odbočkami odkrývají celkový dějový proud.

Technika flirtu neboli Umění nedokonale milovati (1932) může být označena jako soubor vtipných a posměšných esejů, v nichž se primárně ukazuje snaha analyzovat charakteristické prvky situací všedního soužití v mezilidských vztazích. Citový rozbor se pak v druhé části týká sledování konkrétních modelů a průniku moderní techniky do každodenního lidského jednání.

Ve třicátých letech dochází u Paulíka k zaměření se na psychologii postav a spojením s lyrickými prvky poetického proudu vzniká jedinečná analýza života mladé dívky s názvem *Utonulá* (1934). Šestnáctiletá Margit má problémy s prvním vážným sexuálním vztahem. V jejím dosud bezstarostném životě se během krátké doby objevují dva atraktivní muži, mezi kterými by se měla rozhodnout, nicméně to není vůbec jednoduchá záležitost. Po prvním intimním zážitku má navíc výčitky svědomí a není schopna se jich zbavit. Již nedokáže najít jiné východisko ze své neutěšené situace, a tudíž krize, kterou nedokáže překonat, ji dožene až k lesnímu rybníku, kde spáchá sebevraždu. Nejhlubší se zdá pak myšlenka promarněných snů a osudů hlavní hrdinky v porovnání s ostatními postavami z maloměsta. Pro zdůraznění tragické paralely prolínajících se životů je znovu použita metoda spíše vhodná pro filmové zpracování látky, avšak i přesto poskytuje román ucelený obraz o psychice všech protagonistů díla. Erotické pasáže jsou střídány se stavy mysli postav pohybujících se na rozhraní snů, bdění, polospánku a polovědomí.

Ve stejném duchu se nese i povídková kniha *Ošklivá tvář lásky* (1940), jež představuje opět vhled do mezilidských vztahů, které jsou nějakým způsobem poznamenány. Převážná většina z nich pak končí tragicky, neboť jsou z velké části podmíněny soudobou situací ve společnosti i na politické scéně.

V září roku 1942 byl Jaroslav Jan Paulík zatčen, protože se aktivně angažoval v odboji, a poté byl vězněn například na Pankráci nebo v Erbachu, aby nakonec zemřel pouhých několik dnů po osvobození káznice Dreibergen na úplavici. Jeho německý

spoluvězeň ale dokázal zachránit Paulíkovy zápisky, a ty později vyšly pod názvem *Grande aventure* (1956 publikovány posmrtně).⁶

Jaroslav Jan Paulík tedy není jeden z čítankových autorů, ale mezi svými spolupracovníky a dalšími spisovateli si vydobyl své pevné místo. Sám sebe považoval za nadšeného trampa, který nejraději provozoval tzv. singulární turistiku⁷, což byl naprostý opak davové závislosti na trasách naplánovaných cestovními kanceláři. Kladl důraz hlavně na dobrodružství, fantazii a volnost osobnosti. Ve svých prvních třech knihách zachycuje život obyčejných lidí s pestrostí jemu vlastní. Nechce katalogově popisovat skutečnosti v prázdninových letoviscích, nýbrž se primárně snaží přiblížit barevnost prostředí a ojedinělou atmosféru vytvořenou díky domorodým obyvatelům. Všimá si právě pulzujícího koloběhu všedních dnů v oblastech málo probádaných, což činí jeho díla velmi zajímavá. I jen kratičký okamžik je zaznamenán s pečlivostí a přesností tak, že se zdá, jakoby se čtenář ocitl právě uprostřed dění. Paulík tu ukazuje svůj talent a přesvědčuje diváka, že dobrodružství je uvnitř každého z nás. V knize *Poetická próza* se dočteme, že: „*Dobrodružství není mimo nás, ale v nás, latentní a věčně živé...*“,⁸ a právě tato filozofie dobrodružství prostupuje celé dílo Jaroslava Jana Paulíka, které je značně rozmanité.⁹ Objevuje se v něm humor, radost ze života, z prozkoumávání nepoznaného, ale také smutek, melancholie i grotesknost.

---

⁶ Viz OPELÍK, Jiří a kol. *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce. 3/II, M-Ř*. 1. vyd. Praha: Academia, 2000. ISBN 80-200-0708-3. s. 828.

⁷ Viz PAULÍK, Jaroslav Jan. *Sentimentální cesty*. Praha: Alois Srdce, 1931.

⁸ *Poetická próza: Vladislav Vančura, Karel Konrád, Jaroslav Jan Paulík*. (ed. HOLÝ, Jiří). Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002. ISBN 80-7106-538-2. s. 609.

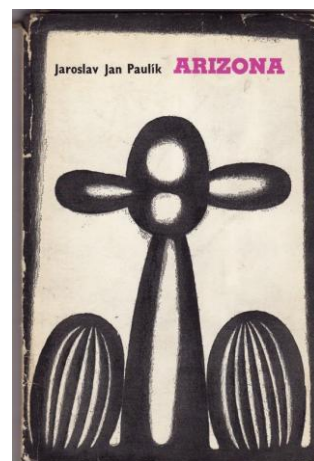
⁹ HENSLOVÁ, Lucie. *Próza imaginativní a obrazná*. Liberec, 2011. 09-FP-KČL-D-04. Diplomová práce. Technická univerzita v Liberci. s. 76.

2 Dobrodružství v příbězích

V této kapitole jsou podrobně rozebrány dva romány Jaroslava Jana Paulíka, *Arizona* a *Utonulá*, které poprvé vyšly počátkem 30. let 20. století. V obou z nich jsou jasně patrné prvky dobrodružnosti, nicméně v každém díle poněkud odlišné povahy a rozdílného množství.

2.1 Arizona

Groteskní a nostalgický román *Arizona* vyšel poprvé v roce 1928, a ačkoli má název exotický, čerpá výlučně z českého prostředí. Dostalo se mu přívěska román poetistický, neboť v sobě zahrnuje celou řadu znaků poetismu, tedy uměleckého směru, který se v české literatuře objevil na počátku dvacátých let 20. století.¹⁰ Přestože se poetismus více soustředil na literární odvětví básnické, jeho vliv se později rozšířil i do dalších oblastí kultury jako byla například próza, výtvarné umění nebo drama. Znamky poetismu lze v *Arizoně* zřetelně pozorovat hlavně v optimistickém pohledu na svět a v elementárním principu poetismu, jímž je lyrismus.¹¹ Zvýšená vnímavost a citovost se promítá do popisů přírody, chápání mezilidských vztahů a také do snových pasáží.

Vnější přebal románu
*Arizona*⁰⁰²

Ve své době byl román kritikou prohlášen za průkopnický na poli trampských románů, neboť to bylo první dílo, které se touto problematikou zabývalo. Soudobí mladší čtenáři byli okouzleni netušenou volností a naprostou svobodou, jakou jim bylo umožněno zažít při pročítání stránek této neobyčejné knihy.¹² Ústředním motivem je totiž únik před svazujícími společenskými pravidly a maloměstským způsobem života

¹⁰ Viz VLAŠÍN, Štěpán. *Slovník literární teorie*. 2. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1984, s. 278.

¹¹ Viz HENSLOVÁ, Lucie. *Próza imaginativní a obrazná*. Liberec, 2011. 09-FP-KČL-D-04. Diplomová práce. Technická univerzita v Liberci. s. 16.

⁰⁰² PAULÍK, Jaroslav Jan. *Arizona*. 2. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1968.

¹² Viz BĚHOUNEK, Václav. *Velké dobrodružství*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1956, O Jaroslavu Janu Paulíkovi a jeho díle, s. 10.

k nespoutanosti a k neporušené nevinnosti přírody. Tyto dva styly žití spolu ostře kontrastují a je už od samého počátku zcela jednoznačné, že vyhrává právě ten poněkud chaotičtější a více uvolněnější.

První tramský román v Čechách je unikátní pro svou vnímavost k novému a dosud takto nepopsanému fenoménu tuláctví. Aktivita tohoto druhu a silící vlivy tramského hnutí se totiž úřadům nejevily jako příliš legální, moc se o nich nemluvalo, natož aby se je někdo snažil přiblížit širší veřejnosti prostřednictvím literárního díla. Paulíkova *Arizona* tedy vzhledem ke svému hlavnímu námětu poskytla v českém literárním světě absolutně ojedinělý obraz společenství nerespektujícího zavedené sociální zvyklosti a zdráhajícího se plnit některé společenské povinnosti, jež byly pro ostatní závazné. Román je prosycen bojovnými narážkami a útoky na měšťácké předsudky, ale také filozofickými úvahami o životě tuláka. Běžně se setkáváme s hlubokým opovržením a nechápavostí ze strany ostatních lidí, nicméně trampové si z tohoto chování vůbec nic nedělají a dál touží překonávat nejrůznější úskalí, která jim nový den přinese.

Můžeme pozorovat neustálé střídání silného smutku a melancholie s prudce emotivními výbuchy radosti a hravosti mládí. Důvěra v život drsně kontrastuje se zármutkem z něho. Autor se zde očividně snaží nalézt tu správnou cestu z ustavičného neklidu, kdy se v ději postavy zmítají v divokých představách a snech o tragickém osudu tuláků, ale na druhou stranu se dokáží veselit a radovat se z prostých maličkostí, jakými jsou třeba východ slunce nebo měsíční svit. Protikladné citové prožitky pak mohou logicky vyústit až v deziluzi, a proto jsou následně protagonisté nuceni řešit existenciálně důležitou otázku, „...*zda žít život podle pravidel nebo se jím nechat unášet.*“¹³ Tady už ale opět naráží na již výše zmíněný problém plnění závazků a podřízení se vyšší moci nebo zachování si nezávislosti, což s sebou ale zákonitě přináší dlouhou řadu nesnadno řešitelných obtíží. Tragika i hravost romantické tramské existence zde vystupují soudržně vedle sebe a nesporně tak podporují myšlenku, že *Arizona* je dílo prostoupené množstvím protikladů.

---

¹³ HENSLOVÁ, Lucie. *Próza imaginativní a obrazná*. Liberec, 2011. 09-FP-KČL-D-04. Diplomová práce. Technická univerzita v Liberci. Vedoucí práce doc. PhDr. Štědroňová Eva, CSc.

Navzdory faktu, že je *Arizona* považována za Román trampů¹⁴, nejedná se o přesné a věrné vyobrazení tohoto způsobu bytí. Navíc, i když se tu zcela zřetelně vyskytují úseky popisující dobrodružné výpravy po okolí řeky Sázavy, nemůžeme považovat tuto prózu za román s dobrodružným dějem v běžném slova smyslu. Nejpodstatnějším znakem se stává autorova schopnost precizně znázornit poezii a intenzitu prožitků v situacích docela obyčejných. Paulík dokáže totiž velmi reálně vykreslit každodenní shon událostí v úplně jiném světle. Jednotvárné úkony svým popisem přetváří a transformuje v něco dosud nepoznaného a vnáší do nich novou výjimečnou atmosféru. Všímá si neobvyklých maličkostí, z jejichž mozaikovitých útržků následně skládá bezchybný obraz konkrétního dění, a tím vzniká unikátní pohled na rozličné lidské osudy.

2.1.1 Příběh

Na počátku jsou zachyceni dva přátelé Knut a Klapka uprostřed lesů v okolí obce Petrov, když se již v podnapilém stavu rozhodnou navštívit Vověncovu hospodu, kde se přidruží k partě trampů z tábora Zelená liška, jejichž vůdcem je malý muž v holínkách, Reflektor. Klapka se zde zamiluje do krásné a něžné Manky, která jeho city opětuje, nicméně se jí dvoří místní policejní důstojník. Knut pak na procházce po lese narazí na velkou bílou vilu, vyšplhá po vzrostlém buku až k otevřenému oknu, odkud dobře vidí na dámu s fleretem. I přes skutečnost, že je vdaná, nemůže na ni přestat myslet a cestou zpět, když se jeho kotník zachytí v pytláckém drátěném oku, napíše o ní báseň.

Poté se všichni účastní vesnické zábavy, na které Klapka tančí valčík s Mankou, přičemž jsou pozorováni strážmistrem, což Klapka nese velice těžce. Manka, jak se později ukázalo, by měla nejraději oba dva muže, ale protože by byla vztahem s trampem poškozena její dosud bezúhonná pověst, musela se s Klapkou na nátlak okolí rozejít. Knut si uvědomí své opravdové city k ženě architektově, ta jeho city opětuje, a přestože ví, že nejedná správně vůči svému manželovi, chce být jen šťastná a milostnému vzplanutí ke Knutovi se nebrání. Najednou se strhne potyčka mezi místními a trampy, ti ji vyhrají, ale musí hospodskému zaplatit vzniklé škody a opustit

---

¹⁴ Viz *Poetistická próza: Vladislav Vančura, Karel Konrád, Jaroslav Jan Paulík*. (ed. HOLÝ, Jiří). Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002. ISBN 80-7106-538-2. s. 612.

lokál. Zasednou tedy k táborovému ohni a filozofují o štěstí, o životě ve fantazii a podobně.

Zhrzený Klapka potkává na silnici vůz snědé komediantky Elvíry, s níž prožije krátký vášnivý románec. Ona ho pak přemlouvá, aby jí byl nápomocen při malých krádežích a dalších nezákonných aktivitách. Knut mezitím odjíždí do Prahy, kde si ale připadá už jako cizinec a nic ho netěší. Vzpomíná na svoji milenku, stenotypistku Marii, odevzdá Reflektorovy dopisy adresátům a zajde do kina na Rytíře prerie. Ministerstvo vnitra ale promítání filmu zakáže, nespokojení trampové začínají ničit vybavení sálu a na místo musí být přivolána policie. Většina trampů už ale dávno zmizela a ti poslední se dokonce nebáli použít násilí proti moci úřední. Knut unikl do jedné rozestavěné ulice, kde si přečetl pár řádků vyhlášky policejního ředitelství o zákazu trampingu, a nepozorovaně se dostal do svého bytu. Doma pak pročítal milostné dopisy, které Marii do Mariboru nikdy neodeslal a usnul. Ráno se dozvěděl, že minulý večer bylo zdemolováno 11 biografů, a tak šel do žižkovské obchodní akademie za učitelem chemie doktorem Faustem. Faust v kabinetu tesknil nad svým dosavadním životem a chtěl se také stát trampem. Spolu tedy popíjeli alkohol, zpívali americké písně, načež se Faust rozhodl, že už nebude nadále vyučovat chemii, rozloučil se se svým kabinetem a svojí kariérou a skokem z okna započalo to pravé vysněné dobrodružství. Oba pak zapadli do hospody U chmelového keře, kde usnuli a snili o nedostižných dálkách, rozlehlých mořích a exotických ostrovech. Po probuzení odešli oba na nádraží, kde se náhodně setkali s architektovou ženou Vlastou, a s ní pak nedlouho poté Faust nad šálkem čaje rozmlouval o štěstí a o Knutovi.

Elvíra koketovala s vesničany a také s Faustem, se kterým pak pod rouškou noci ukradla starostovi slepice. Ty Faust prodal neznámému muži, vrátil se k Elvíře do vozu a strávil u ní noc. Ráno byla celá vesnice na nohou kvůli noční loupeži. Četníci prohledali Elvířin domov, ale nic nenašli, a tak se rozhněvaný starosta vydal do Prahy povolát pomoc. Protože ze zmizení slepic vinil trampy, vyzradil, kde se zdržují, a ihned byly vydány příslušné rozkazy. Ještě týž den bylo na nádraží zatčeno několik trampů, ostatní se zmocnili vlaku a mířili do Arizony. U večerního ohně si povídali podivuhodné historky, Knut pak odešel za Vlastou a rozjímali, jak jsou spolu šťastni, i když jen na jednu noc. Nad ránem Knut vylezl oknem z pokoje právě ve chvíli, kdy se

vracel Vlastin manžel, architekt Solness. Tramp uvažoval, že by mohl předstírat, že je zloděj, ale naštěstí si ho Solness nevšiml, takže Knut mohl bez problémů uprchnout.

V šest hodin ráno vyjelo z kasáren v autech množství četníků a v Arizoně pak v dešti hledali tábořiště s narušiteli poklidného vesnického koloběhu všedních dnů. Trampové rychle skládali stany a všichni, až na Reflektora a Knuta, opustili tábor. Ti dva se pak snažili v nastalé přestřelce co nejvíce zdržet četnictvo, aby mohli ostatní utéct. Reflektor poté vyšel na malé prostranství, kde byl zcela zbytečně zasažen kulkou. Chtěl, aby se Knut zachránil, ale ten ho těžce raněného odtáhl do bezpečí. Reflektor se probral a klopýtal spolu dál, až pak Reflektor vyřkl poslední filozofickou úvahu o nové Arizoně a zemřel. Knut jeho mrtvé tělo odnesl k Vlastě, kde ho spolu na rozcestí pohřbili.

Mezitím se Klapka šel rozloučit s Mankou, když v tom uviděl blížící se četníky. Manka ho prosila, aby se šel schovat k nim do hospody, což nakonec udělal. Manka následně před strážmistrem řekla, že se s Klapkou zasnoubili, čímž trampa zachránila od jistého vězení. Faust se po úprku z tábora bezmyšlenkovitě toulal po okolí, až došel k Elvíře, která mu řekla, co se všechno stalo a nabídla mu, aby s ní odjel do Itálie, což je oba zachránilo. Knut odešel do Prahy, kde si ale připadal jako cizinec, takže ho nenapadlo nic jiného, než odjet vlakem někam do vzdálených cizích zemí. Na střeše vlaku teskně vzpomínal na Arizonu a zpíval hymnu Zelené lišky. Vlasta po něm dlouho smutnila, ale nakonec stejně musela zapomenout.

2.1.2 Analýza tematických složek

Děj *Arizony* je povětšinou situován do malebného prostředí v blízkosti středočeské řeky Sázavy. Tuto podstatnou informaci se ale dozvídáme spíše z desetistránkové stejnojmenné povídky, která je součástí Paulíkova prvního souboru črt *Zadní Indie*. V ní jsou totiž přesně nazvány některé obce, v jejichž okolí se trampské území rozprostírá. Nicméně v souvislosti s očividným spojením povídky a pozdějšího románu, kdy se tyto dva útvary shodují například v deskripci hlavních postav nebo v několika totožných dějových pasážích, můžeme tvrdit, že všechno dění spadá právě

do oblasti dolního toku Sázavy do okolí Pikovic.¹⁵ Drobné odchylky potvrzující větší lokální přesnost povídky pak najdeme hned na prvních stranách obou próz. V povídce se mluví o tom, že: „*Na stanici Bráník-Hodkovičky stál předvoj ostrých hochů Divokého západu.*“¹⁶, kdežto v románu je stejná situace vyobrazena rozdílně: „*Na peróně příštího nádraží stál předvoj ostrých hochů Divokého Západu.*“¹⁷. V samotném románu tedy chybí některé konkrétní údaje o místech na venkově, kde se příběh odehrává, takže líčení vesnických scénérií působí až skoro tajemně. Naopak prostředí české metropole je zde popsáno velmi jednoznačně, kupříkladu reálné zeměpisné lokality hlavního města Prahy, jako třeba Libeň, jsou explicitně pojmenovány, a to v každém z obou děl. Protože je román samozřejmě rozsáhlejší, může si dovolit čtenáře zavést i na Václavské náměstí nebo do Rajské zahrady.

Popisy našeho největšího města však nejsou nijak vábné. Setkáváme se s neskrývaným odporem k městskému životu, neustálému spěchu a k všudypřítomné anonymitě. Atmosféra příkrých sluncem rozpálených ulic působí na smysly protagonistů nepřátelsky až odpudivě. Komu by bylo příjemné strávit celé nekonečné hodiny, dny a měsíce v místech, kde „*vířil prach a pára ze spáleného automobilového oleje v odstředivých kruzích.*“¹⁸ Duší každého pravého trampa uzavřeného mezi ponuré neživé domy zmítá šílená úzkost spojená s údivem nad konvencemi svázaným životem místních úředníků, stenotypistek a dělníků, kteří již rezignovali na opravdovou radost ze života a spokojili se s pouhým přežíváním ze dne na den. „*Stenotypistky kráčely z kanceláří, klátíce mdlé rukama podobnými zvadlým květinám, unaveny šesti hodinami klepání do mističkovitých kláves underwoodů nebo remingtonek, znechuceny životem, bez koketnosti a skoro ošklivé.*“¹⁹ V tak depresivní ukázce každodenního stereotypu nelze nevidět rozčarování nad marností a nicotou existence všech aktérů. Z bytostí se vytratila dřívější vitalita a veselost a zbyla jen povrchní přetvářka a tíseň. Paulík zde naprosto otevřeně formuluje protikonvenční názory a nesouhlas s modernizovaností civilizace, kterou vůbec nezajímá osud člověka, ale pouze jeho pracovní výkony. Toto

---

¹⁵ *Poetistická próza: Vladislav Vančura, Karel Konrád, Jaroslav Jan Paulík.* (ed. HOLÝ, Jiří). Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002. ISBN 80-7106-538-2. s. 609.

¹⁶ PAULÍK, Jaroslav Jan. *Zadní Indie*. 1. vyd. Praha: František Svoboda a Roman Solař, 1927. s. 74.

¹⁷ PAULÍK, Jaroslav Jan. *Arizona*. 2. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1968. s. 5.

¹⁸ PAULÍK, Jaroslav Jan. *Arizona*. 2. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1968. s. 47.

¹⁹ PAULÍK, Jaroslav Jan. *Arizona*. 2. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1968. s. 47.

antihumánní fungování společnosti je mu trnem v oku a pro lidstvo jako celek v něm spatřuje velikou hrozbu.²⁰

Hnus a znechucení ale neovládly člověka jen uprostřed města, nýbrž ho provázely i do jeho okrajových částí, na periferii prosycenou podobně skličujícím ovzduším. Když se Knut a Faust vypravili provětrat si hlavu do míst vzdálenějších ruchu středu Prahy, ocitli se v téměř totožné neutěšené atmosféře, před níž se snažili uniknout. Pozorování ulice, po které právě kráčeli, nebylo nic příjemného, protože se ubírali „...kolem krámů, kde nad hokynářským zbožím visely řetězy muších mrtvol na pruzích lepkavého papíru, kolem liduprázdných suterénů se zavřenými okny, kolem dílem, z nichž zněly úderý ševcova kladiva nebo svist pilníků, zvuky nedoprovázené písní, zbavené v dusnu poledne všech přívlastků, jež činí práci veselou, krásnou nebo alespoň významnou.“²¹ V takovém prostředí se velmi těžko hledá nějaké rozptýlení myslí či oáza klidu, kde by vysvitla alespoň malá naděje na lepší zítřky. Jako jediná možnost použitelná jakožto východisko z této bezútěšné situace se potom jeví únik k přírodě, jež skýtá útočiště a je tím správným místem pro znovunalezení duševní rovnováhy.

Spojení mezi ponurou městskou aglomerací a radostným venkovem pak zajišťují vlaky. Jsou v podstatě jediným dopravním prostředkem, který je trampy hojně využíván. Díky železničnímu spojení totiž mohou opustit nevlídné, rušné a nepřátelské ulice a zanedlouho vstoupit na přívětivou půdu rozsáhlých vesnických polí a lesů. Ve vlacích pak také probíhá značně kuriózní metamorfóza, kdy se stáváme svědky přeměny solidních spořádaných studentů v neklidné a hbité mladíky, kteří se již nemohou dočkat, až vystoupí na nástupišti, připnou si šerifské hvězdy a budou zpívat americké písně okolo táborového ohně za doprovodu kytar a bendž. „*Chlapci v širokých oxfordských a měkkých světlých kloboucích se měnili v několika minutách v klasické trampy, sametové a kostkované.*“²² Samozřejmě nešlo jen o transformaci slušňáček v drsné hochy, ženy a dívky se taktéž účastnily výprav za poznáváním malebných scenérií posázavské přírody. Jejich přítomnost na muže působila jako sladká omamná vůně či vysněná odměna pro vítěze tuláckých pútek. Ve vyobrazení ženských postav je patrná

---

²⁰ Viz HENSLOVÁ, Lucie. *Próza imaginativní a obrazná*. Liberec, 2011. 09-FP-KČL-D-04. Diplomová práce. Technická univerzita v Liberci. s. 79.

²¹ PAULÍK, Jaroslav Jan. *Arizona*. 2. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1968. s. 73.

²² PAULÍK, Jaroslav Jan. *Arizona*. 2. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1968. s. 105.

intenzivní senzitivita, tedy velké citové zaujetí, neboť ženský prvek účinkuje na opačné pohlaví jako magnet. A to nejen na trampy, ale také na většinu členů policejného sboru. Zárný příklad najdeme ve scéně, kdy se trampové neurvale zmocní vlaku a četníky z něj násilně vystřadí na nástupiště. Ve snaze přinutit uprchlíky zastavit běží jeden starší příslušník za vagónem, na jehož konci seděla na stupátku „...*velká silná dívka s krásnou napudrovanou tváří slečny pokladní z obchodu s hedvábím...*“²³ S milým nenuceným úsměvem hodila horlivému strážníkovi na koleje růžové poupě, a ten „...*dojat tolikerou krásou, zvedl poupě z kolejí a vzpomněl si na své mládí, jež by pravděpodobně bylo sklopilo oči před železnou tváří zákona, kdyby se s ní bylo setkalo.*“²⁴

Ústředními figurami celého příběhu, které dohromady pojí velmi neobvyklý druh přátelství, ale v první řadě touha po nevšedním dobrodružství, jsou trampové Klapka, Knut, Reflektor a doktor Faust. O jejich celkovém vzezření, charakteru či předešlém osobním životě není v textu prakticky skoro nic k nalezení. Postrádáme základní údaje o věku, místu bydliště nebo o jakýchkoli zálibách. V díle se nevyskytují ani vysvětlení trampských přezdívek, popřípadě pravá jména aktérů. O každém máme pouze kusé informace, což z nich vytváří takřka tajuplné bytosti a zároveň umožňuje čtenáři, aby si hrdiny přizpůsobil dle své fantazie. V tomto romanticko-symbolistickém pojetí²⁵ ztvárnění postav však některé aspekty jejich chování poskytují jakési tenké vodítko, podle kterého dokážeme alespoň zčásti odhadnout pár povahových rysů. Například Reflektor, jako jedna z hlavních postav a jako jediný vůdce trampů, se tu s nevídaným hrdinstvím pouští do zápasu s četníky, bohužel ale i přes své mimořádné schopnosti tento spor prohraje a padne. V celém příběhu je vyobrazen převážně jako filozof, jehož osobnost je ale natolik velkolepá, že k sobě dokáže silně připoutat další a další spolubojovníky. Reflektor umí neinvazivním způsobem získat lidi na svoji stranu, za všech okolností dokáže inteligentně poradit, jeho povaha je mírná a klidná. Asi jako jediný muž široko daleko se ani trochu nezajímá o něžné pohlaví, největší starost mu dělá blaho jeho stoupenců a hlavně také bezpečí, takže když na tábor trampů zaútočí nelítostní četníci, Reflektor všechny pošle do bezpečí a sám chce bránit osadu

---

²³ PAULÍK, Jaroslav Jan. *Arizona*. 2. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1968. s. 104.

²⁴ PAULÍK, Jaroslav Jan. *Arizona*. 2. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1968. s. 104.

²⁵ Viz PETERKA, Josef. *Teorie literatury pro učitele*. Praha: Univerzita Karlova, 2001. ISBN 80-7290-045-5. s. 146.

před invazí úřední moci. Možná právě proto je jeho údělem zemřít. Až skoro mýtický příběh o Reflektorovi, který celou dějovou linii propojuje hlubokými filozofickými úvahami, napomáhá zachytit propastný rozkol mezi dvěma rozdílnými světy.²⁶ Tento malý plešatý chlapík je totiž právě tím největším prognostikem, s nímž se setkáváme na stranách *Arizony*. Jeho úvahy o smyslu a poznání světa jsou prostoupeny povětšinou lyrismem a neuvěřitelnou lehkostí, s níž nalézají cestu k srdcím svých posluchačů. Některé Reflektorovy promluvy na druhou stranu zpochybňují či zesměšňují druhými uznávané základní morální hodnoty. Jinak ale jemným pozorováním detailů dění kolem sebe dochází Reflektor k závažnému přemítání, jež je převážně sondou do hlouby duše člověka a týká se tedy kupříkladu hledání síly dobrodružství v nitru každého z nás. „*Oheň dobrodružství, byť sebe slaběji, doutná v prsou i pedantských mužů, oblečených v šosaté kabáty.*“²⁷ Takové podobné promluvy pak vedou k zamyšlení se nad vlastními emocemi a životními cíli.

Další postava, která je s příběhem neodmyslitelně spjata, je modrooký tramp Klapka. Ten během krátkého časového úseku zažije dvakrát milostné vzplanutí k dvěma velmi odlišným ženám. Nejdříve jeho smysly zaujme rusovlasá dcera hospodského Vovence, Manka, a poté kočovná a nezkrotná komediantka Elvíra. Když jeho lásku cudná Manka odmítne, hledá útěchu v náručí snědé a tajemné Elvíry, jež ho naprosto pomátne, a Klapka se tak musí odebrat k řece, kde o svých záletech a milostných románcích hloubavě přemýšlí. „*Snažil se soustředit rozptýlené myšlenky, které mu tančily v hlavě jako jiskry nad praskajícím ohněm...*“²⁸ Toto chování ukazuje, že Klapkova osobnost je psychicky poněkud rozpolcena, avšak i přes své nejasné city se k oběma ženám chová s největším respektem. V závěru se Klapka rozhodne, že aby vyřešil své vnitřní dilema, nebude se nadále stýkat ani s jednou ženou a Mance tuto zprávu jde odhodlaně sdělit osobně. Je to velmi šlechetný krok, nicméně se jeho statečné počínání mění ve chvíli, když se objeví nebezpečí v podobě četníků. Po Mančině přemlouvání Klapka obrátí a možná trochu zbaběle, vezme zavděk úkrytem v hospodě spojeným s pozdější svatbou. Tramp se tedy navzdory svému ideálu, toulat se volně po širých krajích s uzlíkem na zádech, usídli, aby tak sice pozbyl svobodu

---

²⁶ Viz BĚHOUNEK, Václav. *Velké dobrodružství*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1956, O Jaroslavu Janu Paulíkovi a jeho díle, s. 10.

²⁷ PAULÍK, Jaroslav Jan. *Arizona*. 2. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1968. s. 12.

²⁸ PAULÍK, Jaroslav Jan. *Arizona*. 2. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1968. s. 45.

nekonečnou, protože se uvázel k jednomu místu a konkrétně k jedné milé, ale zabránil tak ztrátě svobody úplné, neboť by ho zajisté čekal postih v podobě vězení. Takovýto kompromis určitě nebyl jednoduchý, protože rozhodnout se v několika málo minutách o dalším průběhu svého života je velmi nezáviděníhodná situace, se kterou se ale Klapka vypořádal poměrně šikovným způsobem.

Třetí z hlavních postav mužského pohlaví si říká Knut. O vzhledu tohoto trampa máme snad nejméně informací ze všech členů trampského hnutí, nicméně o jeho zdatnosti tělesné nemůže být pochyb. Za svou milenkou Vlastou totiž musí do bílé vily uprostřed lesa pokaždé šplhat po vysokém buku, což mu ale nedělá nejmenší problémy, a navíc to naprosto vyhovuje jeho dobrodružné a romantické povaze, která ho nutí nebát se překonávat různé překážky. K tomu se přidává i jeho básnické nadání, kdy se po prvním milostném dobrodružství zachytí v nastraženém pytláckém drátěném oku, nemůže se dostat ven, a tak ve svitu baterky napíše báseň o fleretu²⁹ a ženě, což byla jeho múza Vlasta.

*„Fleret je slovo, jež připomíná květ
Ó, ve svých rukou držet vaši malou hlavu
Zkřížení zbraní klapot kastanět
A rudou krví barvit vlhkou travu.*

*Pod břízou zelenou odhodit flerety
Na srdci probodeném váš bílý šátek mít
Ve vašem klíně tiše ležeti
Na ústech modré pomněnky
A snít. “³⁰*

Knut je nejen velmi emotivní, ale rovněž i odvážný chlapík, na kterého se dá spolehnout, a patrně právě proto si ho Reflektor vybere, aby pro něj doručil do Prahy důležité dokumenty a dopisy. Z hlavního města pak také do Arizony přivede novou posilu trampského kolektivu, doktora Fausta. Pravá podstata Knutovy povahy se vynoří

---

²⁹ Fleret - lehká bodná sportovní zbraň. Více viz KLIMEŠ, Lumír. *Slovník cizích slov*. 2. vyd. upravené. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1983. s. 178.

³⁰ PAULÍK, Jaroslav Jan. *Arizona*. 2. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1968. s. 21.

až v úplném závěru knihy, kdy je tramské ležení téměř obklíčeno četníky, kteří v převaze na tábor nemilosrdně útočí. Knut a Reflektor zůstanou v osadě sami a nebojácně brání palebné pozice, když je náhle Reflektor zasažen a následně umírá. Druhý tramp ho těžce raněného obětavě odtáhne do bezpečí, a poté ho s Vlastinou pomocí v tichosti pohřbí. Knut se tímto tragickým obřadem rozloučí Reflektorem, Vlastou a celou Arizonou a vrátí se do šedivé Prahy, kde ale po všem, co se stalo, nemůže dál zůstat, cítí se svázán a rozhodne se odjet vlakem neznámo kam. Na plošině posledního vozu pak jeho dobrodružná duše vzpomíná na Arizonu, která byla kdysi oázou lásky, klidu a svobody. „*Arizona s pustým bílým domem, vůni lásky ve větvích stromů, která není už než vůni vzpomínky, země paradoxu, bláznovství a hry. Modré vřesoviště zčernalo krví a v srdci Arizony pod vrstvou země, která už slehla, leží tělo Reflektorovo. A před Knutem koleje, které míří vpřed.*“³¹ V Knutovi se mísí melancholie a smutek nad bolestivou ztrátou přátel a milované Arizony a silný, statečný duch bojovníka, kterého ovládá ohnivý vítr dobrodružství, a Knut může jen čekat, kam ho koleje na jeho dlouhé cestě zavedou.

Poslední mužská postava důležitá pro vykreslení celkového příběhu je učitel chemie doktor Faust. Jde o postaršího pedagoga, který už má svá nejlepší léta za sebou, ale ještě mu pořád zbývá dost sil, aby se hrdě postavil dosud zažitým konvencím, a poté bláhově podlehl vábení dalek, svobody a touze po životě v družném kolektivu. Díky notnému posílnění alkoholem překonává poslední zábrany a opouští žižkovskou obchodní akademii odvážným skokem z okna. „*Sbohem, dny složené ze čtyřiaadvaceti hodin. Sbohem, roky rozdělené na dvaapadesát malých částí. Modrá obloho, chci se procházet po tvém obvodu jako po korze na náměstí maloměsta...*“³² Se svým průvodcem Knutem pak zamíří na okraj hlavního města do hospůdky a tam oba usnou. Jejich sny si jsou v mnoha aspektech značně podobné, neboť se v obou případech jednalo o pokračování předchozích hovorů a nekonečných dálkách a mořské pustině. Na to se vydávají oba do Arizony, kde se Faust stává právoplatným členem tramského klubu Zelená liška a potkává mystickou komediantku. Kvůli ní pak láskou poblázněn uloupí starostovy slepice a touto krádeží začíná hon na všechny trampy v okolí vesnice. Faust si to ale pravděpodobně vůbec neuvědomuje a po úprku z tábora se bezmyšlenkovitě toulá po okolí, až se dostane k Elviře. Ta mu půjčí oblečení po svém

---

³¹ PAULÍK, Jaroslav Jan. *Arizona*. 2. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1968. s. 151.

³² PAULÍK, Jaroslav Jan. *Arizona*. 2. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1968. s. 72.

otci a spolu pak odjíždějí do Itálie, aby tam bok po boku kočovali. Postava bývalého učitele příkladně ukazuje člověka, který se zajímá převážně o svůj osud a pro své blaho udělá téměř všechno. Není sice vypočítavý nebo zákeřný, ale svým druhům také moc v boji proti nepříteli nepomůže a sám vyvázne s čistým štítem.

V *Arizoně* se, jak už bylo uvedeno výše, odehrává několik milostných romancí, do nichž jsou zapleteni právě výše zmínění hlavní hrdinové vyjma Reflektora. Tři ženy, okolo kterých se nápadníci točí, jsou opět záhadně vyobrazeny jen pomocí některých poznávacích znamení, nicméně z různých situací můžeme zcela bezpečně odkrýt jejich charakterové vlastnosti. Manka, nevinná a křehká dcera hospodského se zrzavými lokny, Elvíra, hříšná potulná komediantka s dlouhými copy barvy havraní, a Vlasta, manželka architekta Solnessa neboli dáma s fleretem. Jejich povahové rysy jsou navzájem diametrálně odlišné, ale to neznamená, že tu není možné pozorovat neobvyklý soulad v životní filozofii podporující nespoutaný způsob života. Manka, jakožto mladá nevinná dívka, má pověst bezúhonného děvčete, které by se zamlouvalo mnoha mužům z vesnice. Pracuje pilně a oddaně v hospodě svého otce Vověnce, kam se postupně přichází občerstviti většina trampů z okolí. Tato skutečnost ale samozřejmě neunikne místnímu strážmistrovi a při obchůzce spatří právě Manku, do níž se zamiluje. Ta se už ale stala objektem vášnivých snů a představ tuláka Klapky, a tak se mezi dvěma soky v lásce neodvratně schyluje k potyčce, která je ale posléze vyřešena v podstatě velmi klidně a s rozvahou. Když náhodně doprovází příslušník místní ozbrojené moci Manku od řeky, Klapka je skulinou ve vratech tajně pozoruje a po následném srdceryvném rozhovoru s milou se spolu rozejdou. „*Dívka a mládenec stáli se svěšenýma rukama a dívali se na sebe tragicky, jako by je byl právě osud rozloučil.*“³³ Jenže v samém závěru knihy se situace rapidně mění, když jsou trampové donuceni k ústupu před policií. Klapka se opět dostane do blízkosti Vověncovy hospody, kde se ukazuje pravá povaha Manky, která, ačkoli by měla být zajedno s rukou zákona, neváhá a chce Klapku před četníky schovat. Tramp sice nejdříve hrdě její pomoc odmítá, nicméně se poté podvolí a je zachráněn Mančinou lží, že se právě oba zasnoubili. „*Pan strážmistr byl chvíli na váhách, má-li omdlít, hulákat, zastřelit Klapku, rozkousat sklenici, tančit odzemek nebo vypálit hospodu.*“³⁴, pak ale díky své rytířskosti a pod maskou gentlemana tuto lež přijal a odešel. Tato příhoda tedy názorně prezentuje pravý Mančin

---

³³ PAULÍK, Jaroslav Jan. *Arizona*. 2. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1968. s. 36.

³⁴ PAULÍK, Jaroslav Jan. *Arizona*. 2. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1968. s. 128.

charakter, je velmi statečná a obětavá, protože láska u ní vítězí a pro lásku je ochotna dokonce i lhát úřední moci, ačkoli by jí za to mohly čekat nepříjemné problémy.

Na druhou stranu Elvíra je potulná komediantka, která snad v lásku ani nevěří a nebojí se milostných pletek s kdejakými muži, protože jí z toho většinou plyne nějaký zisk. To, co dělá, má často velmi promyšlený podtext, který ale chtičem pohánění jedinci mužského pohlaví nevidí a nebo vidět nechtějí. „*Malá Elvíra se opírala loktem o bariéru, pokrytou odřeným kobercem, lákala zákazníky, svítíc zuby i očima.*“³⁵ Klapka i Faust tomuto vábení podlehnou, nicméně jen Faust pak pro ni vykoná nebezpečnou výpravu spojenou s krádeží starostových slepic, jež pak v Arizoně rozpoutá hon na hochy v kostkovaných plátěných košilích a světlých kloboucích. Elvíra si ale vůbec nepřipouští, že by na nastalém zmatku měla nějaký podíl a naprosto nenuceně a bez jakéhokoli zdržování odjíždí s Faustem do Itálie, kde společně pokračují v kočování. Tento volný způsob života přesně odráží její charakterové vlastnosti a životní filozofii. Nikdy se dlouho nezdrží na jednom místě a její city jsou celkově velmi nestálé. Elvíře vůbec nevadí, že se její chování stalo prodiskutovávaným tématem vesnických klepů, neboť zanedlouho zase svoje divadlo posune o dům dál.

Oproti Elvíře je Vlasta zralá žena, manželka architekta, která už o životě ví své a onen milostný románec s Knutem bere jako takové lehké povyražení z každodenního stereotypu. V osadě se taktéž seznámí s dalšími trampy a diskutuje s nimi o rozličných tématech. Vlasta se ukazuje jako žena, jež má svůj život srovnaný, její názory se nemění a zálety s Knutem jsou jejím prvním pochybením v jinak dosavadně dokonalém životě. Scházejí se potají ve vile a nad ránem se tramp vrací do tábora. „*Je to tak zlé, Knute, že přijde svítání a že slunce bude měřit čas.*“³⁶ Přestože se Vlasta vždy v trampově společnosti cítí šťastná, ví, že se na něj nemůže nijak vázat a že by nikdy nedokázala opustit manžela. Architekt se o jejích záletech dozví, ale i přesto ji nepřestane milovat a stejně po všech událostech posledních dnů oba zůstávají spolu. Vlasta tedy ztělesňuje modelový případ žen, které i přes chvilkové povyražení pak nadále setrvávají v blízkosti svých zákonitých manželů a na zaběhnutých zvycích se nic nemění. V poslední kapitole pak spolu s oddaným architektem odcházejí od řeky při západu slunce a je to právě Vlastin muž, kdo svým závěrečným proslovem shrnuje a uzavírá všechny události

---

³⁵ PAULÍK, Jaroslav Jan. *Arizona*. 2. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1968. s. 88.

³⁶ PAULÍK, Jaroslav Jan. *Arizona*. 2. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1968. s. 111.

v Arizoně i s jejich problémy a láskami. „*Je nutno říci jasně: je konec. Reflektor je mrtev a s ním arizonské dobrodružství. Knut odjel na střeše vagónu jako úctyhodný šašek, aby zemřel ve smyslu své představy, na lavičce v parku nebo ve vězeňské nemocnici, ledaže by mu snad náhoda opatřila nějakou aspoň poměrně slušnou smrt, třeba v hospodské rvačce. Dr. Faust putuje po Itálii v domě na kolečkách jako shovívavý otec lstivé komediantky. Nemluví ani o hostinském Klapkovi a o trampských amatérech, kteří zmizeli z povrchu země, aby se objevili v normální lidské podobě za pulty obchodů, v kancelářích nebo ve školních lavicích.*“³⁷

Všechny postavy *Arizony* chtějí v podstatě odpovědět na jedinou otázku a tou je, zda podlehnout společenským konvencím a řídit svůj život pravidly, která nastavil někdo jiný, nebo uniknout k volnosti přírody a nechat se jen unášet prchavými okamžiky štěstí a nekonečné radosti. Toto dráždivé téma prostupuje celým románem a apeluje na čtenáře prostřednictvím hrdinů, kteří se pohybují na rozhraní mezi hrou a realitou.³⁸ Jejich chaotický a bujný životní styl ostře kontrastuje s maloměstským a smutkem městské periferie. Trampové nacházejí ve svých srdcích smělost k tvrdé rezistenci vůči řádu, který je vyžadován úřady. Všichni touží po šumu hájů a po toulání se po důvěrně známé krajině, kde na ně podle nich čekají lepší zítřky. I kdyby snad bohužel jakousi neblahou souhrou náhod nedošlo k naplnění trampských snů o bezmezné svobodě, ještě pořád tu zbývá ono prožívání různých příhod. „*A dobrodružství, byť tragické, dává lidskému životu smysl a naplnění.*“³⁹ Arizona tedy popsanou revoltou proti moci úřední zobrazuje nezkrotný a zvědavý duch dobrodruhů a dychtivost po poznání něčeho nového.

2.1.3 Kompozice, narace, jazyk

Členění *Arizony* je poznamenáno Paulíkovou zálibou v kinematografii. Nejen že byl Paulík stříbrným plátnem ovlivněn a inspirován, zároveň se v této oblasti naplno angažoval jako autor článků o estetice, zvuku či textu ve filmu. Taktéž se účastnil příprav některých českých filmů, protože byly známy jeho schopnosti dokonale vyjádřit

---

³⁷ PAULÍK, Jaroslav Jan. *Arizona*. 2. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1968. s. 153.

³⁸ Viz VACKOVÁ, Martina. Prozaik věčně živého dobrodružství: K 50. výročí úmrtí Jaroslava Jana Paulíka. *Tvar*. 1995, 12., s. 6-7.

³⁹ VACKOVÁ, Martina. Prozaik věčně živého dobrodružství: K 50. výročí úmrtí Jaroslava Jana Paulíka. *Tvar*. 1995, 12., s. 6-7.

situace pomocí filmových dialogů⁴⁰, a tudíž můžeme najít určité podobnosti v uspořádání románu a dobového filmového zpracování kovbojského světa. V meziválečném období oko kamery velmi ovlivňovalo mnoho sfér společenského života, dostává se i do literárního odvětví a zavádí tak do umění nový druh vypravěče neosobního, který se soustředí spíše na vnější smyslové vjemy a má poněkud zúžený okruh informací. Způsob psaní kombinující literaturu a filmovou adaptaci příběhu do jednoho díla se však v *Arizoně* nezdá být překážkou k pochopení jasného poselství autorova. Kompozičně je dílo segmentováno na dvaadvacet nestejně dlouhých kapitol, ve kterých se postupně odkrývá celistvý příběh prvního tramského románu. Kapitoly jsou spolu svázány velmi volně, spíše můžeme zapojení jednotlivých segmentů pochopit jako sérii většinou nedějových scén. Z toho vyplývá, že se setkáváme s poněkud roztříštěným příběhem, který místy připomíná podrobné líčení výjevů z dobových filmů divokého západu. Právě tato nejednotnost nás utvrzuje v tom, že můžeme považovat román *Arizona* za polytematický.⁴¹ Spíše tedy než na formu dbá autor na smyslové vnímání popisované oblasti či činu, na asociace a na překvapivé dějové odbočky. Přestože takováto výstavba textu je mírně chaotická, jsou události v textu chronologicky seřazeny, což napomáhá orientaci v díle.

Čtenářovy smysly pak také zajisté zaujme i lineární členění textu⁴², které je v tomto případě značně rozmanité. Grafické uspořádání se opět blíží typické filmové technice zachycení okamžiku. Mezi jednotlivými odstavci jsou neobvykle velké mezery a na jedné straně může být takto oddělených paragrafů až šest. Několik krátkých vět v jednom odstavci pak zase evokuje kamerové záběry. Větší dějové celky jsou navzájem rozlišeny opět mezerou a v ní uprostřed malou černou hvězdičkou. Ta ukazuje, že se děj bude přesouvat, například z perspektivy vypravěče jedné situace do situace druhé nebo z vnitřních prostor do exteriéru. Hra s prostorem pak navozuje atmosféru komplikovaných cest za dobrodružstvím, cest odvahy, triumfu nebo úpadku. Motiv cesty a hledání prochází celým dílem, ať už jde o putování cílené nebo jen o cestu samotnou, bez cíle, ale za to plnou nepředvídaných událostí a neočekávaných

---

⁴⁰ Viz VACKOVÁ, Martina. Prozaik věčně živého dobrodružství: K 50. výročí úmrtí Jaroslava Jana Paulíka. *Tvar*. 1995, 12., s. 6-7.

⁴¹ Viz PETERKA, Josef. *Teorie literatury pro učitele*. Praha: Univerzita Karlova, 2001. ISBN 80-7290-045-5. s. 140.

⁴² Viz PETERKA, Josef. *Teorie literatury pro učitele*. Praha: Univerzita Karlova, 2001. ISBN 80-7290-045-5. s. 133.

změn, zahalenou rouškou tajemna či cestu, kde se marné iluze střídají s novou nadějí na příznivější budoucnost.

Humor se v románu střetává se sentimentálními pasážemi, a proto se kromě prózy taktéž objevují další literární útvary jako básně, dopisy nebo balady a romance či můžeme dokonce najít i útržky z plakátu nebo hlášení pouličního prodávče novin. Vše je opět graficky vyčleněno ze zbytku textu, tudíž oživuje typickou stavbu románu. Paulík často používá ke zvýraznění informace různé velikosti písmen nebo písmo psané kurzívou. „*Obecenstvo přihlíželo s rozhořčeným i rozmarným zájmem k zápasu POLICIE versus TRAMPSTVO, bylo to...*“⁴³ Toto zdůraznění určitého jevu, tedy například boje mezi dvěma entitami, který se může vyvinout naprosto nepředvídatelně, zase připomíná všudypřítomnou dobrodružnost prostupující stránky *Arizony*.

K dalším zvláštnostem grafického ztvárnění románu patří pak označení přímé řeči postav. Paulík totiž neuplatňuje běžně užívané uvozovky na začátku přímé řeči a po jejím skončení, nýbrž tuto část textu odděluje pomlčkou, a to pouze před počátkem přímé řeči. Ke správnému identifikování přímé řeči také napomáhá fakt, že vždy začíná na dalším samostatném řádku. Zaručeně tedy víme, kde má daná promluva svůj počátek, ale o jejím konci se dozvíme pouze pozorným čtením obsahu a ne žádnou značkou.

„– *Oh, mezi námi není ještě nic jistého, popírala Elvíra očividný fakt, nikoli však bez postranního úmyslu.*

– *Ale, divil se zdvořile Faust.*“⁴⁴

V textu je rovněž použito velké množství naprosto ojedinělých a neotřelých přirovnání. V podstatě skoro na každé straně se můžeme přesvědčit o autorově jedinečném smyslu pro inovaci již ustálených slovních spojení nebo pro vytváření zcela nových pozoruhodných kombinací pro vyjádření dané skutečnosti. Ne mnoho spisovatelů využívá tak často svých schopností k takovému oživení textu. Paulík velmi detailně dokáže zobrazit situaci pomocí různorodých unikátních formulací, které jsou velmi přesné a které jen tak v jiných knihách nenajdeme. „...*usmála se Manka na*

---

⁴³ PAULÍK, Jaroslav Jan. *Arizona*. 2. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1968. s. 66.

⁴⁴ PAULÍK, Jaroslav Jan. *Arizona*. 2. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1968. s. 90.

černé strážmistrovy kníry, které se za ní točily jako dvojitá magnetická střelka za kusem železa.“⁴⁵ Snadno lze také objevit i několik odlišných pojmenování té samé situace či objektu, tím nalákat čtenáře, donutit ho k většímu zájmu nebo podnítit jeho představivost. Například na standartě trampského klubu T. K. ZELENÁ LIŠKA je, jak už název vypovídá, liška opravdu vyobrazena. Na dalších řádcích je pak její zobrazení označováno jako obraz měděnkově zeleného zvířete nebo domorodá lesní šelma, přičemž právě několik různých názvů vybízí čtenáře k většímu využití jeho fantazie.

Již výše byl zmíněn fakt, že se v románu nachází také básně. Nejenom celý tento literární útvar, ale i fragmenty básnického umění jsou zaznamenány na stránkách *Arizony*. Autor totiž díky některým básnickým figurám docílil aktualizace příběhu, a tím i jeho větší poutavosti. Kupříkladu poetismy či metaforická přirovnání jsou velmi častým jevem. „*Knut a Klapka se na chvíli proměnili ve skupinu, která by mohla být vymyšlena sochařem jako alegorie velkého překvapení.*“⁴⁶

Neméně zajímavá je i jazyková stránka díla. Opakovaně můžeme nalézt množství přechodníků, které jsou již v dnešní době zastaralé, a v novodobých dílech se s nimi setkáváme jen ojediněle. I přestože můžeme považovat přechodníky za archaismy, tudíž je jejich používání do jisté míry omezené, dodávají právě tomuto dílu nádech tajemna. „...a díval se dolů k řece, jež tiše šumějíc ubíhala...“⁴⁷ Stejně tak jako přechodníky poutají na sebe pozornost i neologismy či slova cizího původu. Ta jsou někdy buď počeštěná, nebo zanechána v původní podobě podle jazyka, z něž byla vybrána. Užívání slov z jiných jazyků pak právě ukazuje na Paulíkovu zálibu v cestování, jež ho zavedla do různých koutů světa. Z těchto cest si podle všeho vozil nejen vzpomínky a náměty pro svá budoucí díla, ale i něco málo z jazykové zásoby tamních obyvatel. „...z houští se vynořil chlapec v žlutém girardi,⁴⁸...“⁴⁹

---

⁴⁵ PAULÍK, Jaroslav Jan. *Arizona*. 2. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1968. s. 23.

⁴⁶ PAULÍK, Jaroslav Jan. *Arizona*. 2. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1968. s. 7.

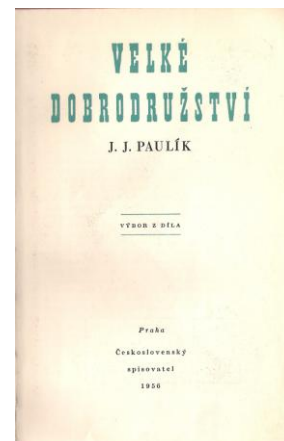
⁴⁷ PAULÍK, Jaroslav Jan. *Arizona*. 2. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1968. s. 17.

⁴⁸ Girardi - jedná se o druh slaměného klobouku s krempou, který v Čechách proslavil významný český umělec Jiří Suchý.

⁴⁹ PAULÍK, Jaroslav Jan. *Arizona*. 2. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1968. s. 8.

2.2 Utonulá

Román *Utonulá*, který vyšel poprvé v roce 1934, je v podstatě nejrozsáhlejší počín Jaroslava Jana Paulíka. Jedná se o dílo zaměřené hlavně na psychologickou analýzu osobností hlavních postav prostoupenou lyrickými prvky typickými pro poetistický proud české literatury. Paulík zde řeší velmi závažné téma různých životních postojů spojených opět s prožíváním určitého druhu dobrodružství, ale hlavně se ztrátou iluzí o světě jak u dospívající dívky, tak u dospělých lidí, kteří se nedokážou vymanit ze sevření každodenního stereotypu a hledají rozptýlení. To se jim podaří najít v podobě několika drobných příhod, které poněkud vybočují z už pevně zajetých kolejí, nicméně se obyvatelé města nakonec zase vrátí k předešlému způsobu života, což je ubíjí, jenže oni přesto nejsou schopni prolomit tento uzavřený kruh.

*Román Utonulá uvnitř
výboru z díla Velké
dobrodružství⁰⁰³*

Tragické osudy jednotlivých postav maloměsta se prolínají s nastalou životní krizí mladé dříve tak veselé a bezstarostné dívky, kterou ona sama nezvládne překonat, i když je jí nabízena nezištná pomoc. Její břímě ji pak dovede až na hráz rybníka, kde se rozhodne spáchat sebevraždu. Tato nesmyslná a marná smrt je zajisté onou paralelou se zmařenými osudy a sny ostatních maloměstských protagonistů díla.⁵⁰ I přes veškerou snahu vymanit se z opakujícího se koloběhu těch samých událostí, dostanou se postavy do bezvýchodné situace a jsou odsouzeny k rezignaci a následné nekonečné vnitřní samotě. Hlavní hrdinové neustále hledají jiný svět, než je ten, ve kterém momentálně žijí. Bohužel se to ani jednomu z nich nepodaří, a ačkoli jsou na chvíli vytrženi ze stereotypu drobnými příhodami, zase znovu a znovu jsou nuceni se navracet k dřívějšímu stavu věcí. Nakonec jsou pak jejich dny k uzoufání nudné a až děsivě navzájem podobné.

Velice klidná atmosféra maloměsta se ukazuje jako dokonalé prostředí pro popis jednotlivých osudů jeho obyvatel. V podstatě je městečko zobrazeno jako jakási voliéra,

---

⁵⁰ Viz OPELÍK, Jiří a kol. *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce. 3/II, M-Ř*. 1. vyd. Praha: Academia, 2000. ISBN 80-200-0708-3. s. 827.

⁰⁰³ PAULÍK, Jaroslav Jan. *Velké dobrodružství*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1956.

jež je naplněna nejrůznější havětí.⁵¹ Obyvatelé jsou vyobrazeni jako bytosti se značně protikladnými vlastnostmi. Na jedné straně se o nich hovoří jako o poctivých, krásných či inteligentních lidech, kteří ale navzdory tomu dokážou být také hanební, prolhaní, úkladní a jedovatí. Z mravního hlediska se tedy projevují diametrální rozdíly v chování jednotlivých jedinců, nicméně všichni stejně skončí podobně. Jejich sny a romantické představy o budoucnosti se mění ve střízlivou pravdu a tragédii, za níž si představujeme pouze nicotu a nic víc. Paulík tu bravurně pracuje s popisy pocitů lidského nitra složeného z jemných psychických stavů a zachycuje tak člověka v jeho nejintimnějších chvílích.⁵² Většina charakterů postav je nakonec alespoň částečně odkryta a nechává tak čtenáře proniknout až na samé dno osobnosti hlavních protagonistů. Můžeme tedy velmi jasně rozpoznat, u koho převládají pevné morální hodnoty, a kdo se jimi řídí jenom z povinnosti nebo dokonce vůbec ne. Stejně tak má ale čtenář možnost naplno využít svoji představivost, neboť se zde v některých částech románu setkáváme s jakoby záměrně nedokončenými charakteristikami, jež pak poskytují prostor k dohadům a spekulacím. Tak jako v *Arizoně* se i v *Utonulé cesty* hlavních hrdinů protínají a kříží a lze tedy pozorovat vzájemné rozvíjející se vztahy mezi nimi.

V tomto románu je zobrazen pohled do zákoutí duší obyvatel malého jihočeského městečka a taktéž ustavičný souboj mezi iluzemi a tvrdou realitou. Rozpory mezi sny a skutečností jsou v podstatě nejtěživějším a nepalčivějším tématem, s nímž se setkáváme. S tím úzce souvisí i vyhrocené vztahy mezi hlavními aktéry, které jsou rozebírány z hlediska psychologického, a díky pozorování jemných nuancí těchto vztahů pak můžeme zachytit ono všudypřítomné napětí, jež se mezi postavami objevuje.

2.2.1 Příběh

Na prvních stranách románu se setkáváme s bankovním účetním Jiřím Nečasem. Ten přijíždí do malého ospalého městečka nedaleko Prahy, aby zde našel nové útočiště a hlavně ve filiálce novou práci, která by ho naplňovala a která by mu dala nový smysl života. Dříve totiž žil s matkou na Žižkově, měli mezi sebou láskyplný vztah, ale postupem času se vše začalo pomalu měnit, už si neměli co říct a Jiří tedy musel odejít. Ihned po příjezdu se Jiřího ujme doktor Lustig a ještě v noci ho odvede do bytu

---

⁵¹ Viz SCHULZ, Milan. Plachý dobrodruh. *Literární noviny*. 1956, č. 51.

⁵² Viz SCHULZ, Milan. Plachý dobrodruh. *Literární noviny*. 1956, č. 51.

městského tajemníka. Tam ho seznámí s Růženou, poněkud korpulentní tajemníkovou ženou, již se Jiří okamžitě zalíbí a začne mu dělat návrhy. Její koketování je ale přerušeno a Jiří se odebírá do svého nového pokoje v podnájmu u postarší paní Bártové. Vdova po panu Bártovi již sice není součástí společenského života v maloměstě, nicméně ví o každém kroku jeho obyvatel.

Jiří na cestě do práce poprvé potkává Margit Zahradníčkovou. Margit je milá mladá dívka, která bydlí v domě se svým otcem zahradníkem a se svou tetou. Oba ji bezmezně milují, i když každý svým vlastním způsobem. Je ještě nevinná, což se má ale brzy změnit. Ve svých už skoro šestnácti letech začíná zkoumat svoje tělo a jeho touhy. Její pocity se nedají přesně definovat, nikdy nic podobného nezažila a je zmatená. Ve škole se pak nezvládne soustředit a mešká látku. Jeden student ji na chodbě políbí, ale ona je pobouřená, a s kamarádkou Týninkou pak řeší tento incident, vztahy mezi lidmi a vůbec jaké bude asi jejich budoucí manželství. Protože ale pořád myslí na Jiřího, kterého potkala docela nedávno, napíše mu do pudřenky milostný vzkaz a hodí mu jej oknem do pokoje. Jiří ale pudřenku nikdy nenajde, neboť ji služebná Eliška s ostatním odpadem vyhodí na smetiště.

Do městečka přijíždí skupina herců, aby pobavila místní společnost, a náměstí okamžitě ožije. Tajemník Eman a jeho žena Růžena řeší manželskou krizi. Eman si kvůli rozmařilosti své ženy půjčuje peníze z obecní pokladny, aby se Růžena mohla bavit, ale již je nedokáže vrátit zpět. Ji jeho dilema nezajímá a zakouká se do jednoho z herců. S ním posléze po několika schůzkách uteče, a i když celé městečko ví, jak se věci mají, tajemník stále tvrdošíjně zapírá tuto skutečnost. Protože se Jiří však pořád přátelí s ním i doktorem Lustigem, kterému není žádný skandál cizí, dostane se do klepů. To ale nevadí Anně Millerové, s níž se Jiří seznámí na představení v divadle. Na první pohled se do dcery velkostatkáře zamiluje a ona ho pozve na statek na čaj. Pro tuto příležitost se nechá Jiří u Margit uvázat krásnou květinu. Margit ho stále miluje, ale on pomalu ani neví, že tato milá dívka vůbec existuje.

V tak malém městě se nic neutají, a tak již každý ví, že Růžena utekla a že Jiří je bezhlavě zamilovaný do Anny. Slečna Millerová však odjela na několik měsíců do ciziny, jak je jejím zvykem každé léto, a nechala Jiřího samotného. Právě když jí psal dopis, bylo mu oznámeno, že jeho matka v Praze zemřela. Musel tedy odjet zařídit vše

potřebné okolo jejího pohřbu a vyklidit její malý krámk. Procházel se zamyšlen po Žižkově a přemýšlel, kde je teď jeho skutečný domov.

Margit dostala náhle zápal plic, a i když škola už za několik týdnů měla končit, přestěhovala se k tetě a strýci do hájovny, aby tak byla dlouho na čerstvém vzduchu. Do hospody nedaleko hájovny však přijíždí Jiří, zarmoucený kvůli smrti své matky, a z pokoje vychází jen na krátké procházky po okolí. Na jedné takové pochůzce se potká s Margit a domluví se, že si na výletech budou dělat navzájem doprovod. Margit ale už nebyla do Jiřího tak poblázněná jako ve městě, tady to byl jiný kraj a jiné pocity. Přesto si k sobě ale našli cestu, scházeli se, on ji pozoroval, jak se nahá koupe v lesním rybníčku, a pak se několikrát políbili. Margit svého milence zbožňovala, ale on jí nebyl schopen říci, že ji má také rád, a tak se mu odcizila.

V hospodě se konala slavnost a na ni přijel snad celý Týn. Margit se neohrabaně začal dvořit jeden starší student, ale předstihl ho doktor Lustig. S ním si pak dívka vyjela na noční projížďku, kde se mu odevzdala. Netušila pak, co si o záležitosti minulé noci má myslet a ani se neměla komu svěřit. Ve škole ji kamarádky opustily, tak hledala útočiště u doktora v ordinaci. Opět spolu měli krátký románek, ale tentokrát už doktor věděl, že Margit miluje a chce si ji vzít. Ona ho ale odmítala a odmítala i veškerou jeho pomoc, přestože bylo očividné, že se něčím trápí. Doktor pak chodil jako tělo bez duše, opijel se a neléčil. Městečko si o něm povídalo, ale nikdo neznal pravou příčinu jeho chování. Margit mezitím chřadla, až ji nakonec její zlomené srdce dohnalo až k sebevraždě skokem do rybníka. Dělníci pak našli její tělo, ale nikdo nevěděl, jaká byla příčina jejího konání. Celé město mělo několik nesprávných teorií, ale jen doktor Lustig opravdu věděl, proč si vzala život.

Mezitím se Růžena odevzdaně vrátila k tajemníkovi a Anna přijela z cest. Shledala se s Jiřím, který jí vyznal lásku. V tu noc pak vyhořel statek jejího otce, takže byla najednou celá rodina bez peněz. Anna se o sebe chtěla postarat sama, řekla Jiřímu, že s ním nemůže dál zůstat, protože teď začíná nový život a musí zprerhat všechna pouta s tím starým. Jiří by ji miloval i chudou, ale ona by to nesnesla. Teď tedy Jiří musí zůstat ve městě sám a opuštěný.

2.2.2 Analýza tematických složek

Děj románu *Utonulá* se odehrává v ospalém jihočeském maloměstě jménem Týn. Městečko ihned po příjezdu hlavního hrdiny působí dost skličujícím dojmem a jakousi odtazitostí vůči nově příchozímu. Snad právě proto, že hlavní hrdina přijíždí nočním vlakem, setkáváme se opět s šedí ulic, potemnělými zákoutími a navíc s nevlídností počasí. Takováto deskripce již může zcela jasně předznamenávat fakt, že následný pobyt ve městě pravděpodobně nebude až tak idylický, jak by si protagonista mohl přát. „Řídké bláto na kamenné dlažbě klouzalo pod nohama, pak to byl jíl, Jiří narazil na narovnané cihly, byly drsné a vlhké, sledoval tu řadu, pak klopýtal přes přehozené obruče, kupu latí, prázdný sud.“⁵³ Takto vyobrazené prostředí pak navozuje výrazně nepřátelskou atmosféru, která je ještě podtržena tím, že hlavní hrdina pociťuje úzkost a strach. Jeho nervozita stoupá ve chvíli, když míjí policejní stanici, což je v podstatě první budova, kterou spatří. „Jiří zatajil dech, tváře ho pálily studem, do prstů, zkřehlých mrazivým vzduchem, se zařezávala držadla kufrů.“⁵⁴ V jiných popisných pasážích již nad ulicemi a širokým náměstím dokonce i vysvitne slunce, ale přesto zobrazené prostředí neodpovídá představám o ideálním poklidném místě pro život.

Dalším neopomenutelným tématem, které prostupuje celým příběhem, je protiklad maloměsta spojeného s přírodou a velkoměsta, kde přírodu připomínají nanejvýš chudé a maličké městské parky. Tato dvě rozdílná území mají mezi sebou mnoho kontrastů a z této rozporuplnosti pak čerpá Paulík svoji inspiraci. V díle lze naprosto jednoznačně odhalit, které z obou prostředí je vhodnější pro úspěšnou výchovu dítěte, a nebo pro začátek nové etapy lidského života, o což se snaží hlavní hrdina románu. Město je spojováno se zmatkem, odcizeností lidí, ztrátou důvěry v mezilidské vztahy a s nekonečným bojem o přežití. Nikde nelze najít alespoň kousek klidu či svobody, vždy se člověk musí potýkat se lživými pomluvami, úkladnými spiknutími nebo neúspěchem. Šedí velkoměsta je všudypřítomná a nevyhnutelná. „Pomyslí na hodiny horké dlažby a vlhkého stínu prvních prudce slunečných dní na Žižkově, na chudobu městských parků, prach stavenišť, dusno dělnických domů s pachem mydlinek,

---

⁵³ PAULÍK, Jaroslav Jan. *Velké dobrodružství*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1956, s. 21-180. s. 21.

⁵⁴ PAULÍK, Jaroslav Jan. *Velké dobrodružství*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1956, s. 21-180. s. 21.

včerejšího oběda a bídy.“⁵⁵ Ani na předměstích nečeká nic jiného než nouze, nedostatek obživy a hlavně velké továrny, které mění dříve tak krásná území k nepoznání. Na každém rohu jsou vidět utrápené obličeje, jimž už ale není pomoci. Psychika lidí je podlomená všelijakými těžkostmi, které na ně číhají ve všech příměstských aglomeracích, jenže většina z trpících bytostí nenachází tolik potřebnou odvahu se z této svízelné situace dostat ven. „... *předměstí studená jako bída, činžáky, kde se hemží lidský brak v shonu o žvanec chleba, za předměstími křižují úzkokolejky pláně se zakrslou spálenou trávou, potaženou mourem a kamenným prachem...*“⁵⁶ Není divu, že z takto neutěšeného klimatu spěchá jedinec do úplně odlišného místa, kde očekává změnu k lepšímu. Pravdou je, že právě z maloměsta, které je sice nudné a v mnohém se podobá jeho zvětšené verzi, je možné se rychle přenést do náruče nespoutané přírody, která jediná může člověka uchlácholit či povzbudit na mysl. Příroda je zobrazována jako místo naděje, odpočinku a vysvobození z každodenních starostí či depresí. Až impresionistické líčení krajiny obsahuje neskrývanou radost nad trvalým pokojem a můžeme zaznamenat i překypující výboje emocí. „...*modrá motýlí křídla, která se zvolna pohybují, a tkvěl na nich stříbrný prach a jejich pohyb sladce hučel jako vítr, který táhne od horských soutěsek do rovin, od fialových kopytníků, borovic, starých sukovatých buků, jejichž větve vždy znova rozkvétají jako celá stará dobrá země.*“⁵⁷ Jen někde uvnitř lesů, poblíž rybníků nebo na loukách dokáže člověk podle této filozofické úvahy najít mír a klid a oprostít svoji duši od tíživých povinností, neboť příroda mu dodává sílu a energii, aby se pak zase mohl vrátit do onoho pochmurného světa dlážděných ulic.

Všechny postavy v podstatě prožívají stejné dilema, ale každá z nich se ho snaží vyřešit svým osobitým a ojedinělým způsobem. Už se jim hnusí poklidný a nudný koloběh událostí maloměsta a chtěly by zažít nějaké nezvyklé dobrodružství, které by od základů změnilo jejich dosavadní jednotvárný život. Nehledají dobrodružství v pravém slova smyslu a nechtějí přímo adrenalinové zážitky, nýbrž touží alespoň po nějakém rozptýlení, jež by zahnilo každodenní unavující stereotyp, ale hlavně dalo

---

⁵⁵ PAULÍK, Jaroslav Jan. *Velké dobrodružství*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1956, s. 21-180. s. 77.

⁵⁶ PAULÍK, Jaroslav Jan. *Velké dobrodružství*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1956, s. 21-180. s. 169.

⁵⁷ PAULÍK, Jaroslav Jan. *Velké dobrodružství*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1956, s. 21-180. s. 88.

jejich životu nový a lepší směr. Bohužel často jejich pokusy něco změnit ztroskotají jen a jen na nich samotných. Nezvládnou se odtrhnout od již zavedených zvyklostí, a i přes to, že by je rozum chtěl přesvědčit, aby konečně přestaly váhat a přijaly nabízené možnosti, jež se před nimi otevřely, stejně vždy vyhraje vnitřní hlas, který se ukáže být jako o mnoho silnější. Tento boj je ještě o to složitější, že se protagonisté nerozhodují jen sami za sebe, ale na jejich úsudku závisí i další osudy například blízkých přátel, milenců a milenek či rodiny. Volba, ať už správná nebo nesprávná, pak ovlivní následující roky a nelze ji již vrátit zpět. Hrdinové jsou tedy navždy spoutáni svým vnitřním já a vymanit se z tohoto sevření nelze.

Jednou z postav, která chce zcela převrátit svůj život naruby a vkládá do této snahy veškeré naděje, je bankovní úředník Jiří Nečas, jenž přijíždí do malebného Týna, aby tak unikl nástrahám velkoměsta a rovněž rozpadávajícímu se vztahu s matkou. Jiří doufá, že se mu podaří najít štěstí a také lepší postavení na společenském žebříčku. Představuje si svůj vzestup a lákají ho romantické myšlenky na budoucí spokojené chvíle po boku lásky, kterou si zde přeje najít. Už po prvních měsících ale dochází k tvrdému probuzení ze snu a Jiří poznává, že místo mimořádných příhod pouze vyměnil jeden stereotyp za druhý. Cítí se zklamán a také i trochu obelstěn falešnými vidinami plnohodnotného života na maloměstě. Jediným potenciálním východiskem z problému se pak jeví hledání pravé lásky. Tady se objevují dvě ženy, mezi kterými se Jiří rozhoduje. Jedna je však pořád ještě dítě, a právě pro ni skončí Jiřího váhání tragicky, a druhá, i když jeho city opětuje, nakonec přeci jen opouští jeho vřelé objetí a zanechává ho opuštěného. Docela přesně vidíme v Jiřího činech ono trvalé snažení se o osvobození ze zajetí prázdnoty, nicméně spokojený život mu nebude nikdy dopřán a jeho snahy jsou zmařeny. „*Půjde tak dlouho, až bude unaven, pak se bude vracet vlastními stopami do města, které zná naveskrz a kde už nemá přátel, do pokoje, který je jako železná klec, do života, v němž se jde z týdne do týdne jako z vězení do vězení.*“⁵⁸

Další z mužských hrdinů, který se nemalou měrou podílí na utváření celého příběhu, je doktor Lustig. Doktor Lustig je v městečku poměrně uznávanou osobou, ale jeho reputaci zásadně škodí různé skandály, které mu vůbec nejsou cizí. Přáteli se s pochybnými lidmi, a tak se často stává terčem nepříjemných pomluv a klevet, pro něž

---

⁵⁸ PAULÍK, Jaroslav Jan. *Velké dobrodružství*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1956, s. 21-180. s. 180.

je klima maloměsta jako dělané. Většina obyvatel se navzájem velice dobře zná, a tudíž ví téměř vše o krocích sousedů a známých. Lustig si ale starosti o svou pověst nedělá a dál si žije podle svého. To se ale změní v okamžiku, kdy na slavnosti zahlédne krásnou Margit. Ihned je k ní přitahován jakousi silou, která je sice podobná lásce, ale spíše je založena na tělesné touze. Po doktorově naléhání spolu stráví noc a v ten moment se jeho chování diametrálně změní. Románek s ní si sice dlouho vyčítá, protože nevěděl, že ještě nikdy nebyla s mužem, ale pod tíhou okolností si nemohl pomoci, neboť byla v měsíčním svitu tak dokonalá, ale jeho svědomí a srdce jej nutí, aby ji doopravdy miloval. Pak právě prochází překvapivou metamorfózou, kdy je pro něj nejdůležitější Margitino dobro a tvrdě jej ubíjí její neustálá rezistence vůči nabízené pomoci. Stává se z něj člověk netečný, „...divoce výmluvný, nespořádaný, nevypočitatelný, z nejprudších sarkasmů bez přechodu upadal v mlčení, civěl do prázdna, když byl upozorněn, vybuchoval v smích, jehož křečovitost jeho přátele nemohli nepostřehnout.“⁵⁹ Po Margitině smrti je velmi zarmoucen, protože jí nedokázal pomoci, a stejně jako Jiří po tomto dramatickém dobrodružství zůstává ve stereotypním životě a dál naprosto nezměněn vede svoji praxi. Ukazuje se tedy, že i přes tuto napínavou a vážnou situaci, která by nadobro mohla převrátit zavedený řád, setrvává všechno při starém a jediné, co by kdy připomínalo milostné vzplanutí k mladičké dívce, jsou palčivé vzpomínky. Doktor Lustig si totiž připisuje nemalý podíl viny na smrti dívky a jeho psychická vyrovnanost a citové rozpoložení již nejsou tak stabilní jako dříve.

Docela jiný typ člověka pak ukrývá postava tajemníka Emany. Tento muž nade všechno miluje svoji záletnou ženu Růženu. Pro ni neváhá krást z obecní pokladny peníze, i když dobře ví, že je nikdy nestačí vrátit zpět. Nezvládá a třeba se ani nechce odpoutat od své ženy, a to přesto, že je mu často nevěrná a chce pouze jeho peníze. Jeho city k ní ho určitým způsobem svazují. Je na ní tak závislý, že vždy poslušně čeká, až se od milence vrátí domů. Psychologicky se jeho postava v podstatě nijak nevyvíjí, nýbrž setravává ve stejném duševním rozpoložení během celého příběhu. Poněkud vybočuje z řady aktérů ostatních, neboť nehledá žádné dobrodružství, spíše se ho bojí, a neumí si představit svůj život s někým jiným na neznámém místě. Této neschopnosti přehodnotit životní hodnoty a potřeby a zůstat za jakýchkoli okolností bezhlavě oddaný, bystře

---

⁵⁹ PAULÍK, Jaroslav Jan. *Velké dobrodružství*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1956, s. 21-180. s. 152.

využívá právě Růžena. Má svého manžela dokonale omotaného kolem prstu a může si dělat prakticky cokoli, kdykoli a kdekoli se jí to zlíbí. Usilovně se snaží o vytržení ze všední reality, což jí poskytuje alespoň malou útěchu v každodenním stereotypu. Neustále doufá, že se dostane pryč z města a nikdy se už nevrátí. Když se jí to ale konečně poštěstí, dlouho přeci jenom její útěk z manželství nevydrží a ona přichází bázně zpátky. „...ještě se nedívá na Emanu přímo, kdyby jí řekl odejdi, odešla by beze slova. „Čekal jsem, čekám na tebe den co den, věděl jsem, že přijdeš,“ odpovídá Eman a hlas se mu láme. Růžena se blíží opatrnými pomalými kroky, jako kdyby byla uvázaná na laně, kdosi z venku ji drží a ona neví, nestrhne-li ji nazpět, má letní plášť, kolem krku lacinou šálu, loktem tiskne k boku černou kabelku.“⁶⁰ Celá scéna se zdá být plná napětí a nedůvěry, nicméně po chvíli už vše v jejich domácnosti probíhá tak, jako by se nikdy nebylo nic podobného stalo. Rozdílnost povah obou manželů je velice zřetelná a možná právě proto je Paulík staví do silného kontrastu a dokazuje tak, že dva blízcí lidé mohou mít absolutně neidentický názor na život.

Snad za nejvýznamnější ženskou hrdinku románu *Utonulá* můžeme bezpochyby považovat teprve šestnáctiletou Margit. Tato křehká dívka je zpočátku úplně bezstarostné děvče, které se zajímá pouze o školní povinnosti, o své kamarády a o svoji rodinu. Dostalo se jí dobrého vychování a nikdy se neúčastnila žádných nedovolených shromáždění nebo snad dokonce potyček. Tato bezproblémová dívka však ještě nepoznala lásku, ani jí patrně strasti s ní spojené nebyly nikdy vysvětleny, a z toho pramení nadmíru svízelná situace. Jednoho večera se začne zajímat více o svoje tělo a taktéž o opačné pohlaví. Únik z běžných dnů pro ni představuje právě nově získaný zájem o věc dosud neznámou. Chce poznávat to, o čem tak často slýchávala. Její srdce prahne po zkušenostech spojených s citovou a sexuální náklonností k mužskému pohlaví. Bohužel pro ni tato zvědavost skončí nakonec tragicky. Zamiluje se do nesprávného muže, do Jiřího, který její lásku a oddanost považuje pouze za jakousi náhradu za lásku Anny v době, kdy Anna pobývá v cizině. Pravděpodobně proto si Margit zvolí jako milence doktora Lustiga, ale ani to není šťastné rozhodnutí, protože ve skrytu duše stále miluje Jiřího. Její obtížná volba, zklamání, rozpaky a pochybnosti pak mají za následek, že je značně zmatená a neumí se ze sevření nejistoty dostat ven, nesmyslně odmítá každou pomoc a chřadne, takže již nevidí jiného východiska než je

---

⁶⁰ PAULÍK, Jaroslav Jan. *Velké dobrodružství*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1956, s. 21-180. s. 161.

smrt. Pod tíhou svědomí si sama musí zvolit ukončit svůj mladý život a utopí se. „*Nedívajíc se před sebe, vykročila, led jí zapraskal pod nohama, prudký chlad ji zaplavil až nad kolena, ještě krok a zmizela ve vodě bez hlesu, tisknouc pěsti v podpaží, klesala jako závaží.*“⁶¹ Láska sice není dobrodružství v pravém slova smyslu, nicméně dokáže obrátit lidskou duši vzhůru nohama a určité následky jsou nevyhnutelné.

Nesmíme také opomenout další důležitou protagonistku ženského pohlaví, a tou je slečna Anna Millerová. Mladá dědička rozlehlého statku se ve městě neukazuje příliš často, spíše jen sporadicky. V momentě, kdy potká bankovního úředníka Jiřího, se víc začne věnovat společenskému životu a dokáže si s ním představit svoji budoucnost. Díky otcově finanční podpoře si může dovolit mnohem více než ostatní obyvatelé Týna, stává se proto obětí závistivých pohledů, ale nepřikládá jim žádnou váhu a každý rok odjede na několik měsíců do ciziny. Tam si užívá volnosti a hlavně také nově nabyté anonymity, která je na maloměstě nepopíratelně nedostatkovým zbožím. Dobrodružné výpravy jsou u ní tedy v podstatě na denním pořádku, a tak vztah s Jiřím celkem dobře vyplňuje jediné prázdné místo v jejím životě. Nedá se ale říci, že by ho bezmezně milovala tak, jako on ji. Tato diference se plně projeví v samotném závěru příběhu, kdy rodině Millerových vyhoří statek a Anna v okamžiku ztrácí všechno. Jiří jí nezištně nabízí pomoc, a přesto, že by je oba tato strastiplná událost mohla navždy stmelit dohromady, Anna nemá zájem přijmout jeho služby, protože by se na něm stala více závislou, a raději ho opouští, neboť se chce o sebe postarat sama. „*Miloval jste mé toalety, nebylo možná mě od nich oddělit. Vzdalovaly nás od sebe a připoutávaly nás k sobě, vás ke mně. Činily mě krásnější a žádoucnější. Bohaté děvče je trochu jako herečka. Muži by si nikdy neměli brát za ženu herečku, která je okouzlena v některé roli. (...) Dnes před vámi stojí jiné děvče a je na ně ze všech stran vidět. Bydlí v najatém bytě, bude se žít vyučováním hudby a cizím jazykům. Blahopřeji si k tomu, že jsem byla bohatá, díky tomu dovedu stát na vlastních nohou.*“⁶² Anna tedy přeci jenom mění svůj život od základů, i když je k tomu donucena okolnostmi. O jiných postavách, s výjimkou Margit, která ale život svévolně opouští, toto říci nelze.

---

⁶¹ PAULÍK, Jaroslav Jan. *Velké dobrodružství*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1956, s. 21-180. s. 172.

⁶² PAULÍK, Jaroslav Jan. *Velké dobrodružství*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1956, s. 21-180. s. 175.

Hlavní filozofií tohoto psychologického a analytického románu je jednoznačně hledání jiného přitažlivějšího světa, než je ten, ve kterém postavy žijí právě teď. Většině z nich se to ale i přes obrovskou snahu nikdy nepodaří. Jedinou překážkou, jíž nezvládnou úspěšně překonat, postavenou do cesty mezi nudu a nicotu a vytoužené štěstí, jsou ony samy. „*A tak končí tragicky, nebo jsou odsouzeny k samotě, rezignaci v prostředí až k uzoufání nudného maloměsta.*“⁶³ Román v podstatě nedává žádnou možnost prolomit zábranu vytvořenou vnitřním hlasem každého jedince, který jeho kroky vede zase zpět do výchozího bodu. Snaha o vymanění se z opakujícího se běhu života je tedy naprosto marná.

2.2.3 Kompozice, narace, jazyk

Na kompoziční členění a na celkovou výstavbu *Utonulé* má opět nemalý vliv soudobá filmová technika. Stejně jako v *Arizoně* můžeme pozorovat úžasnou Paulíkovu schopnost zatahnout čtenáře do děje pomocí krátkých útržkovitých sekvencí kapitol, které evokují filmové zpracování tématu. Takto záměrně uspořádané jednotlivé jazykové i tematické složky vytváří pak společně unikátní strukturu díla, jež může na první pohled působit poněkud roztržité. Některé kapitoly dávají možnost vyniknout spíše impresionistickým popisným pasážím okolní krajiny než celé dějové linii a v jiných se zase objevují velice stručné dialogy, které se přibližují rozhovorům známým z pláten kin. Můžeme tedy říci, že proud vyprávění je často úmyslně přerušován, ale pochopení příběhu tento způsob psaní nijak neovlivňuje. Kombinace literatury a filmu není v zásadě žádnou komplikací pro rozpoznání hlavní myšlenky textu.

Jak už bylo řečeno výše, jednotlivé nestejně dlouhé kapitoly jsou navzájem segmentovány. Není výjimkou, že se jedna kapitola věnuje více tématům, můžeme tak najít několik úplně odlišných „filmových“ záběrů různých osob za zcela rozdílných situací, které spolu vůbec nesouvisí. Graficky jsou pak tyto fragmenty děje od sebe odděleny větší mezerou, v níž je pomlčka. Jedna strana může obsahovat až čtyři takovéto separované části.

---

⁶³ VACKOVÁ, Martina. Prozaik věčně živého dobrodružství: K 50. výročí úmrtí Jaroslava Jana Paulíka. *Tvar*. 1995, 12., s. 6-7.

Další zvláštní izolované útvary zvýrazněné například písmem v kurzívě či vyčleněním ze souvislého textu jsou písně, citace z divadelních her a nebo odkazy na notoricky známá literární díla významných českých i zahraničních autorů. Paulík je velmi obratně a nenásilně zvládne zakomponovat do svého příběhu, aniž by jakýmkoli způsobem narušil jeho plynulost. Navíc vybrané úryvky ideálně dokreslují popisovanou situaci, a i když na první pohled přímo vyčnívají a spolehlivě je tak rozeznáme od původního Paulíkova textu, nic to nemění na faktu, že znamenitě ozvláštní promluvy, ve kterých jsou užity, a také pomáhají čtenáři lépe si představit, co přesně postavy prožívají. „*Potok šuměl ve večerním tichu jako hluboká řeka, tu se s ní lávka prolomila, napadlo Margit, když přecházela cementový můstek, a po mladičké dívčině zavířilo se v hlubině.*“⁶⁴ Nejenom, že tento výňatek odkazuje na onu proslulou báseň Karla Jaromíra Erbena, ale rovněž s velkým předstihem předznamenává pozdější osud hlavní protagonistky. Již podle názvu románu lze usuzovat, že minimálně jeden lidský život skončí právě utonutím, ale zde můžeme lehce pozorovat jasnou paralelu mezi zmařeným mladým životem obou hrdinek. Samozřejmě, že jejich osudy nejsou naprosto totožné, nicméně voda se nad oběma zavřela stejně.

„*Kdyby tu byla aspoň Týninka, řekla by jí to (ale neví, co), nebo aspoň pařez, stará vrba, které se zpovídal holič krále Lávy, do které by mohla šeptat, volat, křičet svůj zármutek.*“⁶⁵ Druhá ukázka reprezentuje část pohádkového příběhu z literárního díla Karla Havlíčka Borovského. Kromě toho, že můžeme poměrně přesně pojmenovat pocity, které postava Margit momentálně prožívá, zaznamenáváme tu další grafickou značku, která se na stranách *Utonulé* často nachází. Jedná se o text uzavřený z obou stran závorkami. Ten je možné identifikovat jako komentáře vypravěče, který do děje vstupuje a vkládá své vlastní myšlenky. Vypravěč taktéž pokládá řečnické otázky a dá se říci, že se čtenářem komunikuje a nutí ho přemýšlet o činech hlavních hrdinů. Komentuje chování postav, pomáhá vyličit scénu a někdy dokonce shazuje použité slovní obraty, což je značně neobvyklé, zároveň zpochybňuje autorovu neomylnost a narušuje křehkou rovnováhu mezi autorem a jím vytvořenou imaginární entitou

---

⁶⁴ PAULÍK, Jaroslav Jan. *Velké dobrodružství*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1956, s. 21-180. s. 38.

⁶⁵ PAULÍK, Jaroslav Jan. *Velké dobrodružství*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1956, s. 21-180. s. 138.

v podobě vypravěče. „*A tu děvče poznalo, že on je nablízku, snad zahlédlo kadeř vlasů, barvu obleku, snad jí dech lesa (což je pouhopouhá fantasie a pohádka, neřku-li řečnická ozdoba) donesl jeho vzdech...*“⁶⁶

Na rozdíl od *Arizony* je již přímá řeč v textu většinou označena pomocí standardních grafických značek, uvozovek, a tudíž se nevymyká zavedeným pravidlům. V některých pasážích se ale jakoby na označení přímé řeči zapomnělo. Ta se stává součástí textu, nijak se z něj nevyčleňuje, a tak může čtenáře v první chvíli poněkud zmást. Na druhou stranu ale oživuje typickou výstavbu románu a rovněž si vynucuje čtenářovu plnou pozornost. „*Doktor upustil gramofonovou desku, rozbila se s krátkým třesnutím, jdete-li na balkon, řekl tajemník, vezmi si šálu přes ramena, Růženo, je chladno....*“⁶⁷

Z hlediska používání určitých jazykových prostředků není text románu nijak mimořádný. Paulík sice opět nechává vyniknout svému umu, ale přesto značně potlačuje kreativitu jemu vlastní a nedává prostor neobyčejným formulacím a přirovnáním, tak častým v jeho předešlých dílech. Přece však, když už na nějaké narazíme, zase s naprostou přesností zachycuje průběh událostí. „*Trochu touhy a trochu klamu, trochu klamně touhy, mlha se bloumá po cestách parku a jako honící pes běží suchým křovím.*“⁶⁸ Ani užívání přechodníků, poetismů či metaforických přirovnání není tak obvyklé jako například v *Arizoně*, kde najdeme i množství neologismů a slov cizího původu, která ale v *Utonulé* své místo nemají.

---

⁶⁶ PAULÍK, Jaroslav Jan. *Velké dobrodružství*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1956, s. 21-180. s. 121.

⁶⁷ PAULÍK, Jaroslav Jan. *Velké dobrodružství*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1956, s. 21-180. s. 24.

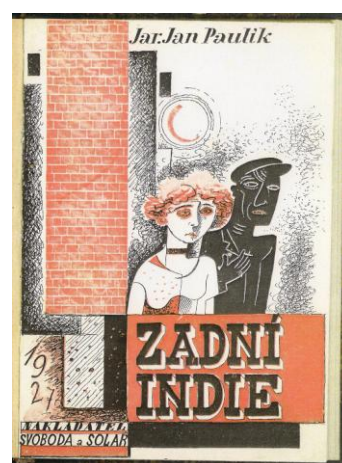
⁶⁸ PAULÍK, Jaroslav Jan. *Velké dobrodružství*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1956, s. 21-180. s. 46.

3 Dobrodružství v cestopisných črtách

Následující kapitola je zaměřena na analýzu dvou Paulíkových cestopisů, *Zadní Indie* a *Sentimentálních cest*. Ačkoli je možné v obou causeriích zaznamenat dobrodružné prvky, v každém souboru črt jsou inspirovány jiným územím, a tudíž můžeme nalézt velké odlišnosti.

3.1 Zadní Indie

Nepříliš rozsáhlý soubor povídek a causerií s názvem *Zadní Indie* je vůbec první Paulíkovou knihou. Byl poprvé vydán v roce 1927 a obsahuje mnoho groteskních próz a črt, které přibližují každodenní život obyvatel převážně na pražských periferiích. Dle názvu lze očekávat nevšední zážitky z dalekých cest po indickém subkontinentu ležícím v jižní Asii, nicméně se zde objevují hlavně popisy částí Prahy. Paradoxně cizokrajný název tedy čtenáře nepochybně klame, protože se ve většině imaginativních próz dočte o prostředí našeho hlavního města, popřípadě může výjimečně některé z nich zařadit do nějaké vzdálenější destinace jako je třeba Itálie, Francie nebo Belgie.

*Ilustrace uvnitř cestopisu
Zadní Indie⁰⁰⁴*

V Paulíkových krátkých povídkách naplněných až neobvyklou obrazností můžeme zavítat do míst důvěrně známých, kam se mohlo i v období meziválečném podívat mnoho zvědavých turistů, ale jejich atmosféra je díky specifické deskripci zcela nová až exotická. Je to ono unikátní líčení protkané romantikou i fantazijními prvky, které činí autorovu prvotinu tak zajímavým a originálním dílem. Právě to, jakým způsobem jsou zobrazena obyčejná místa v okrajových příměstských čtvrtích, je charakteristický rys Paulíkovy tvorby. Můžeme zaregistrovat i další výrazné náměty, které se opakují i v jiných dílech tohoto českého spisovatele, například filozofické pasáže o kráse, jedinečný vztah k přírodě a lidem vůbec, velkou pozorovací schopnost, díky které lze nahlížet na úplně průměrné skutečnosti jinýma očima, a samozřejmě se

nelze vyhnout ani touze po dobrodružství.⁶⁹ Ta, stejně tak jako líčení těžkého života na pražské periferii, prostupuje celým souborem a je s ním velmi úzce spjata.

3.1.1 Analýza tematických složek

V *Zadní Indii* je patrně nejdůležitějším tématem láska k domovu. Ta je u Paulíka velice silná, ale zároveň ho láká objevování neznámých a neprobádaných krajů. Tento rozkol však dokázal sjednotit právě pohledem do prostředí životů lidí z dělnických tříd pracujících na periferii, protože ta pak díky jeho kreativě v mnohém může připomínat cizinu. Stává se potom téměř stejně lákavou jako exotické kraje, a navíc pro některou skupinu obyvatel je tato část města možná i daleko vzdálenější než cizokrajná místa.

Hlavní město Praha, respektive oblast Žižkova, Vinohrad nebo Vršovic, poskytuje jedinečné klima pro vytvoření různých příběhů o prostých lidech, nicméně v tomto souboru se Paulík omezuje spíše na velmi barvitě deskriptivní pasáže, které vykreslují atmosféru rozpálených a přeplněných ulic předměstí. I když by se mohlo zdát, že život mimo centrum města bude klidnější a přívětivější, v jistých ohledech tomu tak není. Nepostrádá vůbec nic z dramatickosti ani grotesknosti města, přestože zde panují jiná společenská pravidla. Na jednu stranu se tu střetává nebezpečí se starostmi o přežití a na druhou stranu se zde mísí romantika a idylické okamžiky. „*Moderní nahromadění životů, jejichž inteligence je primitivní a citlivost prudká a bezprostřední, je ohniskem, kde se kříží lidské osudy tak neočekávaně a groteskně, že i prázdné jeviště tragédií, jejichž vulgárnost však nikdy nepostrádá rysu jisté burlesknosti, a frašek, jež jsou často tragicky podbarveny, je znepokojivé a svůdné ve své klidné nehybnosti.*“⁷⁰ Hned v zápětí se ale scéna přeměňuje na úplně jiný odraz reality, a to v závislosti na pracovní době dělníků, kdy se všichni vrací z továren a stavenišť domů. Zavládne zcela jiná atmosféra, atmosféra poklidu a nerušené pohody. „*Nastává idyla ulice, radosti skromného života se snášejí s kouřem dýmek a chřestěním nádobí k večernímu nebi.*“⁷¹ Tato pestrá směsice navzájem odlišných momentů dělá

---

⁶⁹ Viz VÁCHOVÁ, Helena. *Cesty a cestování v jazyce a literatuře: Sborník příspěvků z konference*. 1. vyd. Ústí nad Labem: Univerzita J.E.Purkyně v Ústí nad Labem, 1995, s. 192-194. Acta. ISBN 80-7044-108-9.

⁷⁰ PAULÍK, Jaroslav Jan. *Zadní Indie*. 1. vyd. Praha: František Svoboda a Roman Solař, 1927. s. 6.

⁷¹ PAULÍK, Jaroslav Jan. *Zadní Indie*. 1. vyd. Praha: František Svoboda a Roman Solař, 1927. s. 7.

⁰⁰⁴ PAULÍK, Jaroslav Jan. *Zadní Indie*. 1. vyd. Praha: František Svoboda a Roman Solař, 1927.

předměstí tak přitažlivé, umožňuje čtenáři nahlédnout do všech sfér jeho života a zkoumat tak až skoro exotickou příchut', kterou mu autor propůjčuje.

Exotické daleké kraje jsou srovnávány s milovaným domovem. Většinou je čtenář odkazován na západní kulturu, především na zámořské americké seriály, přírodu Divokého Západu nebo na města v Kalifornii. Nelze ale opomenout ani porovnávání s jinými zeměmi Evropy, jakými jsou Rakousko, Itálie, Francie nebo Belgie. Ze všech těchto destinací si autor vybírá typické aspekty tamního života, na kterých lze jednoznačně ukázat rozdíl mezi nimi a rodným krajem. „*Není to hospoda na bavorských hranicích s šilhavým a mlčenlivým hostinským, přítelem pašeráků, také ne krčma na hranicích Mexika a U.S.A., s lahvemi kořalky a coltem na politém baru, ale hospoda na hranicích Vinohrad a Žižkova...*“⁷² Ve všech popisech, popřípadě příbězích, které se v knize vyskytují, je obraznost a fantazie esenciálním prvkem, jenž nelze vypustit.

Neustálé stavění protikladů do opozice v těsném sousedství je jeden z dalších znaků díla. Dává opět vyniknout nesourodé směsi životních příběhů a morálních vlastností všech jedinců, kteří se každý den potkávají a žijí spolu v bezprostřední blízkosti. Tato rozmanitost je například skvěle zobrazena v charakteristikách domů jednotlivých obyvatel. Všechny se od sebe navzájem liší, ať už barvou, velikostí nebo výzdobou, a právě proto v sobě každý ukrývá svůj osobitý příběh. „*Domky: bílý, bledě červený, zelený s bílými pruhy jako povlaky empirových křesel, elegantní černé obydlí s červenými begoniemi za malými okénky. Nebo prostě komediantský vůz, navždy zbavený rozkoše pohybu, starý dobrodruh, kterého stáří a nemoc uzavřely do hranic maloměsta, veterán světových poutí. Je záplatovaný, hnědý a rezavý, ale nově zasazené sklo oken se čistě leskne a na střeše stojí klec s čížkem.*“⁷³ Z ukázky je taktéž velmi dobře patrné, jak je pro detailní zobrazení skutečnosti důležitá hra barev. Jednotlivým barvám je přikládána určitá váha a taktéž i symbolické vlastnosti. V popisech jsou často přiřazovány k objektům jdoucím těsně za sebou, aby byl zdůrazněn jasný kontrast mezi nimi. Nejvíce prostoru je dáno modré a černé. Výsledný efekt pak ve čtenáři probouzí jeho vlastní představivost a ten se tak dokáže lépe vcítit do dané situace. „*Mírně barevný obrázek harmonického štěstí pod bezvadně modrou oblohou letního odpoledne,*

---

⁷² PAULÍK, Jaroslav Jan. *Zadní Indie*. 1. vyd. Praha: František Svoboda a Roman Solař, 1927. s. 37.

⁷³ PAULÍK, Jaroslav Jan. *Zadní Indie*. 1. vyd. Praha: František Svoboda a Roman Solař, 1927. s. 11.

která s jedné strany se tříští v šedou mlhu kouře, přikrývající město, a s druhé strany otvírá se do daleka nad širokými plochými poli, přeťatými bílými silnicemi a zelenými cestami, jež vedou obilím žlutým jako hlava plavovlasého děvčete.“⁷⁴

Stejně jako barvy, opakují se v díle i některé charakteristiky postav mužů a žen z periferie. Ženy nezdídky nosí na krátko ostříhané vlasy a krátké sukně a muži zase kostkované čepice či barevné kravaty. Paulík si pak ale všímá jejich pozoruhodné metamorfózy po návštěvě biografu inspirované právě plátny kin a řadou amerických seriálů. V okamžiku se muži přeměňují v neohrožené filmové hrdiny. Stačí jen pár chvil a z obyčejných chlapců se stanou kapitáni zámořských parníků, indiánští náčelníci nebo smělí vůdci bandy lupičů a z jejich dívek zase dcery šerifů či exotické tanečnice. „*Všichni přinesli si s sebou ze sálu biografu odlesk rozhodného a elegantního gesta filmových hrdinů: zamilovaného odvážlivce u volantu Rolls-Royce nebo motorového člunu, bravurního plavčíka ve stěžňové lodi v bouři. (...) Mládenec říká své dívce Bessie nebo Alice a ona sklání hlavu přibližně ve stejném úhlu jako světloušá rancherka,*...“⁷⁵ I zde můžeme najít neutuchající touhu po dobrodružných zážitcích, které by oživily jinak poměrně jednotvárný život maloměstánů.

Dobrodružství je v *Zadní Indii* věnována dokonce celá jedna kapitola. V ní je pak právě obsažena Paulíkova filozofie dobrodružství a například i jeho úvahy o dobrodružné literatuře. Ta podle něj není nic jiného než potištěný papír, na kterém se koncentrují nevšední momenty, „*...neboť dobrodružství je chvíle, okamžik vzrůstání, náhlého prudkého rozkvetu elementární poetické síly, událost ozářená intenzivním vzpláním skrytého ohně.*“⁷⁶ Nikdy nejsou všechny dny prosycené úžasnými zážitky, a i proto je nutné v souvislosti s tím předpokládat osobu dobrodruha, jenž bude vědět, kde to právě dobrodružství hledat, a který si na něj umí počkat. Musí ale tedy překonat i vyčerpávající dny skleslosti a únavy z nudy, až se pak za odměnu dostaví kýžený výsledek. Nejlépe je dobrodružství hledat v necivilizovaných zemích, kde není život mechanicky organizován žádným státním aparátem, ale řídí se podle zcela jiných pravidel. Takovéto kraje poskytují přímo živnou půdu pro nezapomenutelné okamžiky. Kdo se nemůže vydat do ciziny, odjíždí alespoň vlakem na Sázavu, kde s přáteli

---

⁷⁴ PAULÍK, Jaroslav Jan. *Zadní Indie*. 1. vyd. Praha: František Svoboda a Roman Solař, 1927. s. 13.

⁷⁵ PAULÍK, Jaroslav Jan. *Zadní Indie*. 1. vyd. Praha: František Svoboda a Roman Solař, 1927. s. 14.

⁷⁶ PAULÍK, Jaroslav Jan. *Zadní Indie*. 1. vyd. Praha: František Svoboda a Roman Solař, 1927. s. 46.

provozuje tramping. Tato vítaná a mnohými oblíbená kratochvíle je právě ústředním tématem románu *Arizona*, tak jako stejnojmenné povídky, které se v cyklu *Zadní Indie* nachází. Lidé, kteří nemají odvahu pustit se do putování a objevování exotiky sami, si zatím půjčují dobrodružné knihy a alespoň prostřednictvím nich mohou zažívat určitou svobodu či nebezpečí. Existují pak i takzvaní ničitelé dobrodružství, kteří i ze sebepodivnějších příhody dokážou svojí nevědomostí nebo zaostalostí udělat pouhý jednoduchý nezajímavý příběh, ale proti tomu se nedá nijak zakročit. Paulík pak zakončuje kapitolu s tím, že „*Dobrodružství je všude a nikde. Snad zjeví se nám naše velké dobrodružství v nejvšednější dekoraci, v nejstřízlivějším prostředí, v poštovní úřadovně jihočeského maloměsta, ve voze pouliční dráhy, ve výklenku domovních vrat noční ulice. Snad zjeví se nám nejneočekávanější, zastihne nás nepřipraveny a netečně. Bude to snad dobrodružství, které by zasloužilo být osou románu.*“⁷⁷

Kromě filozofických úvah o dobrodružství se setkáváme i s krátkou analýzou života mladičkových dívek a to ve chvíli, kdy jedou tramvají na školní výlet. Autor se zamýšlí nad krásou a její nestálostí. Rozebírá mládí a bezstarostnost a konstruuje různé scénáře budoucího života dívek. Dochází se k závěru, že „...*snad už nikdy tak krásně nepokvetou. Budou nosit hlubší výstřihy. Budou tančit, budou mít milence. Některé se vdají, jiné zemrou. Život není s to udržet jednou dobytou krásu.*“⁷⁸ Pomíjivost mládí lidského života je neodvratná a nikdo ji nemůže zpochybnit.

Další nedílnou součástí causerií jsou pak všudypřítomné narážky a odkazy na světové či české umělce nebo jejich díla. Můžeme zaznamenat například zmínky o nizozemském malíři Rembrandtovi, francouzskému spisovateli Prévostovi či ruském prozaikovi a dramatikovi Čechovovi. Autor připomíná i známé opery jako *Cavaleria Rusticana* nebo *Vilém Tell*, a také literární díla jako *Robinson Crusoe* či *Manon Lescaut*. To svědčí o autorově všeobecné povědomosti o těchto dílech, a taktéž může nabádat čtenáře, aby se chtěl dozvědět nové informace, pokud shledá potřebu sám sebe vzdělávat.

---

⁷⁷ PAULÍK, Jaroslav Jan. *Zadní Indie*. 1. vyd. Praha: František Svoboda a Roman Solař, 1927. s. 49.

⁷⁸ PAULÍK, Jaroslav Jan. *Zadní Indie*. 1. vyd. Praha: František Svoboda a Roman Solař, 1927. s. 18.

3.1.2 Kompozice, narace, jazyk

Zadní Indie je rozdělena do patnácti kapitol, z nichž se pouze dvě věnují popisům ciziny, a to Belgie, Itálie a Francie, a ostatní nás zavedou do okrajových částí Prahy a nedalekého okolí. Kapitoly nemají stejný rozsah i jejich témata jsou rozdílná, stejně tak jako jejich ztvárnění. Některé například zachycují určité prostředí pomocí deskriptivních úseků textu a jiné se soustřeďují na vyprávění příběhu, ve kterém se objevují postavy jak bezejmenné, tak i postavy s konkrétními jmény.

Zvláštností je, že děj či realita všedního dne je popisována podobně jako když čtenář hledí na statický obraz. Ve velmi dlouhých souvětích, která nalezneme v celém díle, Paulík jasně a stručně dokáže vyličit i poměrně složitou scénu, což opět můžeme považovat za vliv techniky filmu. Zhuštění deskripce do rozvleklých propojených vět, kde každá obsahuje jen pouhých několik slov, se totiž nápadně podobá filmovým záběrům. Čtenář se tak dozvídá mnoho informací koncentrovaných na omezeném prostoru a v omezeném čase. Znamená to, že se jedná o jednotlivé postřehy a dojmy charakterizující jeden prchavý okamžik. Mohou to být třeba typické činnosti obyvatel, jejich oblečení, které vyjadřuje, do jaké společenské vrstvy patří, nebo nevšední chování. Vše se odehrává jen v krátkém časovém odstupu nebo v jednom okamžiku. „*Pod zvlněnou hladinou lian, na dně zelených hlubin rozpadávají se khmerské chrámy, ocelový papoušek tančí na hlavě krvelačné bohyně. Nahý hnědý hošík žvýká zelený bambus, voli s dlouhými rohy táhnou dvoukolovou káru vyprahlou rovinou. Tanečnice s úzkýma očima zvoní zlatými kruhy nad něžnými kotníky nohou v Říši Bílého Slona.*“⁷⁹ Někdy se ale podobný popis zhustí a zkrátí tak, že v podstatě obsahuje jen nezbytně nutné informace nebo pouhý výčet událostí či objektů. „*Staveniště, novostavby, tovární komíny, místy zeleň.*“⁸⁰

Vypravěč je ve většině próz neosobní, nijak nevstupuje od děje a nekomentuje ho. Podává čtenáři pouze přesný pohled na skutečnost, kterou nepříkrášluje ani nemění. Zřídka ale vypravěč plynule přechází do ich-formy, stává se z něj vypravěč osobní a zaujímá tak velmi subjektivní vztah k tomu, co popisuje. Když se výjimečně vypráví v ich-formě, jedná se o líčení příběhu, kde se vypravěč transformuje do postavy, která

---

⁷⁹ PAULÍK, Jaroslav Jan. *Zadní Indie*. 1. vyd. Praha: František Svoboda a Roman Solař, 1927. s. 5.

⁸⁰ PAULÍK, Jaroslav Jan. *Zadní Indie*. 1. vyd. Praha: František Svoboda a Roman Solař, 1927. s. 8.

příběh přímo prožívá. V takovýchto případech pak vymýšlí písně nebo se zapojuje do dialogů. „*Lehl jsem si na zem, snědl jsem citron a pokoušel jsem se složit indiánskou píseň na adaptovanou melodii písně Whispering.*“⁸¹

Co se týče jazykových prostředků, příznačným znakem Paulíkových děl jsou inovativní a neotřelá přirovnání. Ani v *Zadní Indii* nechybí tento prvek, tak charakteristický pro spisovatelovu tvorbu. Zde se navíc často mísí až básnická poetičnost s posledními výdobytky moderní techniky. Paulík nenásilným způsobem spojuje děje a objekty navzájem velice odlišné a vzniká tak unikátní syntéza dvou téměř neslučitelných entit. „*Duhová kapka splývala po límci impregnovaného pláště jako umělá slza po tváři kinoherečky, ...*“⁸²

Dále se můžeme setkat s řadou novotvarů nebo slov cizího původu jako jsou například *avenue*, *sportswoman*, *nappa* nebo *bistrots*. Opětovaně můžeme pozorovat snad až nadměrné používání přídavných jmen, a rovněž slovních spojení či slov, která by se dnes dala označit jako zastaralá nebo chybně napsaná. Jedná se převážně o užití předložky v druhém pádě: „*S malého náměstí svažuje se ulice...*“⁸³ nebo o skloňování některých podstatných jmen: „*Jsou příliš krátkozrací, než aby viděli varovné STŮJ napsané ohnivými písmenami na nízkém nebi.*“⁸⁴

Graficky, pomocí velkých písmen nebo písmem psaným kurzívou, jsou pak z textu vyčleněny nápisy na vývěškách, názvy písní nebo písně samotné či jiné literární útvary, jako básně.

---

⁸¹ PAULÍK, Jaroslav Jan. *Zadní Indie*. 1. vyd. Praha: František Svoboda a Roman Solař, 1927. s. 70.

⁸² PAULÍK, Jaroslav Jan. *Zadní Indie*. 1. vyd. Praha: František Svoboda a Roman Solař, 1927. s. 61.

⁸³ PAULÍK, Jaroslav Jan. *Zadní Indie*. 1. vyd. Praha: František Svoboda a Roman Solař, 1927. s. 22.

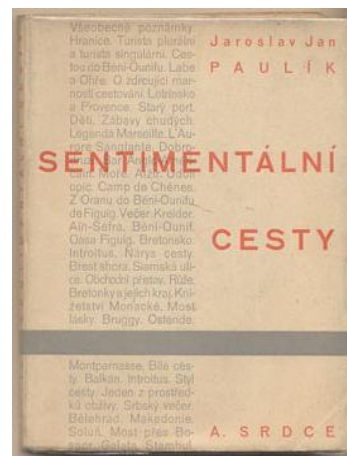
⁸⁴ PAULÍK, Jaroslav Jan. *Zadní Indie*. 1. vyd. Praha: František Svoboda a Roman Solař, 1927. s. 41.

3.2 Sentimentální cesty

Druhý krátký cestovní zápisník nese paradoxně název *Sentimentální cesty*. Tento titul, jenž byl inspirován stejnojmenným dílem anglického spisovatele Lawrence Sterna⁸⁵, ironizuje sentiment, neboť ten byl právě Paulíkovi velmi vzdálený. Soubor vyšel poprvé v roce 1931 a vznikl zpracováním nejrozličnějších zápisků ze spisovatelových cest. Společným znakem všech črt, drobných próz a fejetonů je nesmírná touha po dobrodružství. Touha prozkoumávat exotické kraje, touha poznávat domorodé obyvatelstvo, touha zažít mnoho neobyčejných okamžiků. Kromě neustálého objevování nových krajů je zde vyobrazena

taktéž velmi silná láska k domovu. Můžeme zaznamenat pasáže zabývající se krásami rodné země, do které se vyčerpaný turista vždy rád vrací zpět. V tomto případě se návraty konají do jižních Čech, a to zejména do okolí kopce Křemešníku na Českomoravské vrchovině.

V *Sentimentálních cestách* se přeneseme do západní Evropy, do exotických míst v severní Africe a také na Balkánu. Otevírají se tu neskrývané půvaby Bretoňska, úžasná barvitost Oranu či oslňující záře Knížectví monackého. Do všech těchto míst se podíváme jen na krátkou chvíli, Paulík totiž nepodává ucelený a detailní obraz o celé zemi, nýbrž si vybírá jen některé aspekty tamního života, které nijak nepoetizuje a nepřikrášluje, ale ukazuje je v celé jejich syrovosti, kdy tak proniká do samé podstaty života lidí ve vzdálených zemích. Většina destinací je pro ne příliš zcestovalého čtenáře naprosto neznámá, a tudíž i lákavá zároveň. Do těchto cizokrajných míst se nedostane jen tak snadno, a proto je velmi výhodné poznat jejich pestrost a unikátnost alespoň zprostředkovaně. Zážitky jsou o to líbivější a poutavější, protože jsou založeny na pravdivých základech.

*Vnější přebal cestopisu
Sentimentální cesty⁰⁰⁵*

⁸⁵ BĚHOUNEK, Václav. *Velké dobrodružství*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1956, O Jaroslavu Janu Paulíkovi a jeho díle, 5-17.

⁰⁰⁵ PAULÍK, Jaroslav Jan. *Sentimentální cesty*. Praha: Alois Srdce, 1931.

3.2.1 Analýza tematických složek

Motiv, který vytrvale prostupuje celým cestopisem, je dychtivost po dobrodružství, která nezná hranice. Hranice jsou jen pouhá čára na papíře, kterou je pomyslně rozdělena příroda a kterou ustanovily války či smlouvy. Turisté se hranicemi řídí, přestože je to počínání naprosto nesmyslné a funguje pouze pro člověka. Zvířata ani rostliny žádné hranice neznají a nikdy se lidskými zákony řídit nebudou. Na turistu ale vyznačené území působí přímo magicky, může přecházet z prostředí důvěrně známého do prostředí cizího, byť ho to stojí jen několik kroků. Krajina kolem se téměř nezmění, ale stejně už má příchut' ciziny. „*Na této straně- známý svět, cesty, po kterých mohu kdykoli kráčet, nádraží, jejichž jízdní řády mi ani na chvíli nebudou rebasem a skrývačkou. Na druhé straně- cizina, která je vždy trochu tajemná, byť by to nebyl než vesnice pokroků od hranic, do které si lázeňský host, hned druhý den po svém příjezdu, došel nakoupit říšskoněmeckých cigaret (...), byť by to byl jen trs trávy na bavorské straně, na který stoupne studentik, cestující po Šumavě, drže se rukama za hraniční patník a druhou nohou zůstává na půdě své vlasti.*“⁸⁶

Většina črt se tedy věnuje návštěvám daleké ciziny, kterou Paulík podle svých popisů velmi dobře zná. S dokonalou přesností zobrazuje cizí města, jejich náměstí, ulice a čtvrtě. Vše spolehlivě propojuje a čtenář tak získává poměrně ucelený obraz o místech, která nikdy nenavštívil. Podrobně jsou zachycena města v Lotrinsku, Belgii, Srbsku, Alžíru, Francii a na Balkáně, známe i přesné názvy tamních ulic či náměstí a víme, jak se kam dostat. Stejně tak se můžeme ocitnout v tmavších zákoutích a temných uličkách, kde kvetou různá ilegální řemesla a kde například pozorujeme diametrální rozdíly v dění okolo. „*Je podivné, vidět děti hrát si v rue du Lacydon, pět kroků od bordelu, před nímž sedí na židlích několik nakadeřených a nalíčených jinochů, kteří koketují s námořníky, pět kroků od zdi, o kterou černý voják koloniální armády s divokýma očima otlouká bledému tulákovi pěsti o hlavu.*“⁸⁷ Do těchto koutů se ale pravděpodobně dostane jen málo návštěvníků, neboť ne všichni jsou tak odhodlaní a mají odvahu se vydat do neznámého a možná nebezpečného prostředí. Očima dobrodruha jsou pak tato místa mistrně zachycována ve své jedinečné kráse ale zároveň i zrádnosti.

---

⁸⁶ PAULÍK, Jaroslav Jan. *Sentimentální cesty*. Praha: Alois Srdce, 1931. s. 5.

⁸⁷ PAULÍK, Jaroslav Jan. *Sentimentální cesty*. Praha: Alois Srdce, 1931. s. 22.

Cestující je pak obecně možno rozdělit na dva tábory. Jeden z nich jsou turisté „plurální“. „*Turista plurální cestuje výhradně v čísle množném. Cestuje-li někdy v čísle jednotném, je to čirou náhodou, nedopatřením, nehodou, a pak, podle zjištěného přírodního zákona, jenž se opírá o mechanické i chemické jeho složení, utvoří během cesty příslušný shluk s několika jinými plurálními turisty.*“⁸⁸ Takovíto lidé mají svoji cestu detailně naplánovanou přesně podle příručky o dané zemi, kterou si zakoupili s dostatečným několikaměsíčním předstihem, aby si stihli nastudovat příslušné zákony, jízdní řády, otevírací doby muzeí a galerií, historii slavných památek a jazyk místních obyvatel. Již po několika málo kilometrech se na krajinu dívají zcela jinými zkoumavými očima a jsou uchvázeni jako nikdy předtím. Uspokojeně shledávají, že jejich knižní průvodce se shoduje se skutečností, a začnou předčítat zaručeně poutavé informace o kostelech, hotelech a přírodních krásách okolí, které z vlaku míjejí. Projdou svědomitě všechno, co si naplánovali, a vrací se domů obohaceni nepřeborným množstvím dojmů a zážitků. Tito ideální cestovatelé tak nepromarní ani trochu svého času a za dobře investované peníze si odnášejí spoustu drobných postřehů a jedinečných vzpomínek.

Druhou kategorii tvoří pak turisté „singulární“, kteří jsou pravým opakem svých plurálních kolegů. Cestují zásadně jako jednotlivci a nemají potřebu se s kýmkoli družit. „*Singulární cestovatel odjel z domova pojednou a celkem bez plánu, s několika kusými a matnými informacemi, kterých se mu dostalo čirou náhodou.*“⁸⁹ Plurálními turisty jsou považováni za méněcenné, neboť většinou odpovídají na jejich všetečné otázky naprosto neuspokojivě. Na nejznámější památce nebyli, nejstarší město neviděli, proslulý boulevard nenavštívili a přírodní divy neznají. Jejich putování je řízeno náhodou a taktéž náladou. Často se přáteli s místním obyvatelstvem a nic pro ně není překážkou. Klidně se zapojují i do nelegálních aktivit, jsou vydáni na milost a nemilost nepředvídatelným událostem. Necestují proto, aby prošli všechny známé turistické památky a oblasti, ale proto, aby poznali tvář země, o které se v průvodci nepíše.

Dobrodružnost všech výprav ale záleží hlavně na fantazii kulturního cestovatele. I když se nepodívá dál než za hranice nejbližšího města, přesto může prožít úžasné a nezapomenutelné chvíle jen díky sobě samému. Když použije svoji imaginaci, může

---

⁸⁸ PAULÍK, Jaroslav Jan. *Sentimentální cesty*. Praha: Alois Srdce, 1931. s. 6.

⁸⁹ PAULÍK, Jaroslav Jan. *Sentimentální cesty*. Praha: Alois Srdce, 1931. s. 10.

nazvat kterýkoli vrch názvem nejvyššího pohoří světa, kteroukoli řeku zase nejdelší řekou planety a hned se ocitá v nové pozoruhodné krajině, jež je třeba podrobit důkladnějšímu zkoumání. Lze tedy přizpůsobit si okolí svojí představivosti a okamžitě se dostáváme do jiného světa, jenž můžeme směle porovnávat s exotickými kraji. „*U Dolních Beřkovic jsme zdolávali autentické mořské vlny, drátěná lahev šampaňského shlížela na nás s pahorku, jehož oblost není o nic méně rozkošná než oblost pahorků avignonských, ohebné hnědé dívky, které se slunily na prknech plovárny, tvořily tak ohnivě květnaté sestavy, že biarritzký břeh, ač rozsáhlejší, by byl temně zastíněn touto pláží.*“⁹⁰

Dobrodružné nemusí být jen toulání se, ale například i některé nelegální profese, které s sebou přináší řadu nevšedních zkušeností. Je ale velmi složité je udržet na úrovni pouhého koníčku, protože pokud tyto činnosti přestanou být jen hrou a stane se z nich opravdové nezákonné podnikání, všechno kouzlo zmizí. Kvůli jasnému řádu a pravidelnosti, které musí nutně nastat za určitou dobu v každém zaměstnání, nastoupí rutina a postupně se tak vytrácí fantazie a kreativita, což zapříčiní zmizení veškerých dobrodružných aspektů povolání. „*Problém je v tom, není-li představivost kandidátů dobrodružství příliš živá, než aby uskutečněný sen o životě mimo konvence a brzo i mimo zákon se nejevil příliš všedním ve srovnání se svou prvotní nehmotnou a neurčitou podobou.*“⁹¹ Práce přístavního dělníka je právě jeden z případů, kdy se může realita zcela lišit od snů a představ. Přístavy obecně neskytají moc přívětivé a zdravé prostředí, setkávají se v nich rozličné osudy lidí různých národností a povah. Často se zde střetáváme s černochoy, Araby, Angličany, Španěly a dalšími příslušníky jiných a méně známých národností. Přístavy jsou ukázkou mísení se několika kultur najednou a také v nich snadno objevíme samé dno společnosti, obyvatele žijící v nevyhovujících podmínkách na nejnižším stupni společenského žebříčku. „*Bída a hrůza zpotvoření obrazu božího, lidské smetí, vraky, otrávené býlí bují v těch točitých úzkých uličkách stoupajících od moře do kopce, ve čtvrti taliánských jídelen, černošských barů, bídných hotelů, v uličkách mezi domy, zborcenými jako vyschlé voštiny, pokrytými veškerou špínou bídy, poplivanými veškerou hořkostí skleslosti a ponížení.*“⁹²

---

⁹⁰ PAULÍK, Jaroslav Jan. *Sentimentální cesty*. Praha: Alois Srdce, 1931. s. 14.

⁹¹ PAULÍK, Jaroslav Jan. *Sentimentální cesty*. Praha: Alois Srdce, 1931. s. 34.

⁹² PAULÍK, Jaroslav Jan. *Sentimentální cesty*. Praha: Alois Srdce, 1931. s. 21.

Přesto, že název díla je ironický a s jeho obsahem téměř nekoresponduje, setkáme se i zde v menší míře právě se sentimentalitou. V některých částech je možné zaznamenat přecitlivělost a melancholičnost popisů, což jsou sice pouze výjimečné případy, nicméně je neméně zajímavé je podrobit analýze. V těchto pasážích je velmi jednoduché upozorovat přecitlivělost nad tíhou či nádherou okamžiku, který přímo vybízí k citovým projevům. „*Ani exotismus, bohužel, neexistuje, nejsou než vztahem, a je-li co exotického v exotické zemi, je to melancholický turista, který se jí zvolna potuluje za nepostižitelným fantomem své touhy. (Zjistiv definitivně marnost, ba grotesknost svých sentimentálních výprav, sestrojí si tento turista z několika barevných sklíček, jež našel spíše podle cesty než na cestě, malý kaleidoskop, který je mu zábavou za deštivých a pochmurných nedělí.)*“⁹³

Stejně jako v *Zadní Indii*, nechává si Paulík ve svých prózách místo i pro nesčetné zmínky o známých umělcích. Narážky na francouzského prokletého básníka Rimbauda, italského hudebního skladatele Verdiho, anglické spisovatele Dickense či Wilda se vyskytují při různých příležitostech a dokreslují tak situace z každodenního života v cizině. Dokonce se dozvídáme i pravé jméno hrdiny románu Alexandra Dumase, hraběte Monte Christo, když je líčena prohlídka pevnosti If nedaleko marseillského přístavu. Marseille je totiž místo, které je přímo stvořeno pro podobné příběhy a pro získání jakékoli neobyčejné zkušenosti. „*Marseille není jen výpadní branou dobrodružství, ale také jeho špitálem a hnojištěm, na kterém Job proklínal Boha, neboť míra jeho trpělivosti byla dovršena a on byl dokonale otráven.*“⁹⁴ Taktéž se v díle objevil příběh s biblickými motivy, což svědčí o autorově vzdělanosti, neboť dokáže nenásilně spojit dvě hluboké filozofické myšlenky jako je láska k Bohu a náboženství obecně a vnitřní touha po dobrodružství, jehož naplnění přináší taktéž duševní klid a rovnováhu.

3.2.2 Kompozice, narace, jazyk

Soubor próz je rozčleněn do sedmi nesterajně dlouhých kapitol. Kromě jedné z nich, všechny obsahují i velké množství subkapitol, které čtenáře seznamují s různými zeměmi a blíže již svým názvem napovídají, kam přesně autor chce čtenáře zavést.

---

⁹³ PAULÍK, Jaroslav Jan. *Sentimentální cesty*. Praha: Alois Srdce, 1931. s. 77.

⁹⁴ PAULÍK, Jaroslav Jan. *Sentimentální cesty*. Praha: Alois Srdce, 1931. s. 30.

Všem kapitolám jsou příznačné nezaujaté reflexe smyslových prožitků a časté filmové střídání motivů. S tím souvisí i používání velmi komplikovaných větných konstrukcí. Stavba vět je velice složitá, jak je u Paulíka zvykem, a tak je pro čtenáře poměrně obtížné se orientovat v textu. V dlouhých souvětích je zobrazeno značné množství informací, které je vyjádřeno pomocí spleťového propojování jednotlivých vět. V některých větných celcích najdeme vyprávění příběhu a v jiných se setkáváme s popisnými pasážemi krajiny nebo měst. „*Nuda jako popínavá rostlina nenápadně, ale vytrvale ovíjí zábradlí, kapitánský můstek, lana stočená do kotoučů, kormidlo, kompas, vyrůstající zčásti z mořské hladiny, jejíž romantickými básníky vychvalovaná důstojnost se za několik málo dní rovná beze zbytku důstojnosti mravoučné povídky, přibité na zeď nad lůžkem racionelně vychovaného dítěte, a zčásti splývající s nebe, jehož skvělá modř definitivně vyjadřuje veškerou pustou zoufalství kavárny té neděle, kdy jsme nejeli na výlet a řekli jsme si, že ztrávíme svůj volný čas půvabným lenošením.*“⁹⁵

Co se týče vypravěče, ten je v causeriích realizován převážně ve třetí mluvnické osobě, neboli v er-formě. Je to vypravěč neosobní, nepodílí se přímo na prožívání děje, pouze objektivně podává určité informace. Někdy dokonce dotváří popis děje, jakoby autor zapomněl dodat důležité sdělení, o které čtenář nesmí být ochuzen a které blíže specifikuje situaci. „*Dívka v bílém čepečku stojí vedle něho, dolévá mu sklenici a všichni tři tvoří vážnou skupinu (jako by vykonávali nějaký podivný obřad), která podpírá exotické jméno jedné ze dvou hlavních brestských tříd.*“⁹⁶ V těchto případech je pak komentář vypravěče uzavřen do závorek a je tak viditelně oddělen od zbytku textu. V jistých momentech se pásmo vypravěče mění a děj je tak líčen v ich-formě. Tady se pak vypravěč stává přímo aktérem dobrodružných příběhů a sám interpretuje dění okolo sebe. Většinou je tato přeměna obvyklá, když Paulík popisuje své cestování a své vlastní zážitky. „*Ze starého Brestu jsem cestoval do Lorientu a byl jsem přivítán lesklým velkoměstem, jehož dlažba není omývána mořem, čirou náhodou jsem dojel s poutníky až do St. Anne,*...“⁹⁷

Z jazykových prostředků pak opět můžeme jasně identifikovat autora obvyklá jedinečná přirovnání, která ozvláštňují text. Spojení dvou naprosto nesusoudných entit

⁹⁵ PAULÍK, Jaroslav Jan. *Sentimentální cesty*. Praha: Alois Srdce, 1931. s. 39.

⁹⁶ PAULÍK, Jaroslav Jan. *Sentimentální cesty*. Praha: Alois Srdce, 1931. s. 85.

⁹⁷ PAULÍK, Jaroslav Jan. *Sentimentální cesty*. Praha: Alois Srdce, 1931. s. 82.

dává sdělení poněkud exotický nádech a přitom velmi osobitým a zajímavým způsobem přesně vyjadřuje prostou informaci. „*Evropská slečna je na této avenue zjevení tak zvláštní a osvěžující jako nádherná rajka v účtárně továrny na kartáče.*“⁹⁸

V cestopisných črtách se nevyhneme ani četnému užití přídavných jmen a slov přejatých z cizích jazyků jako je ruština, arabština, francouzština, latina, němčina, řečtina či holandština a mnohé další.⁹⁹ Vysoká četnost cizích slov sice znesnadňuje četbu i porozumění textu, ale na druhou stranu znalost jejich významů napomáhá lépe vykreslit děj či charakterizovat prostředí nebo postavy. Některé výrazy se v průběhu knihy opakují a jiné lze spatřit pouze ojediněle, jako například *impassibilita*, *mehari*, *pommes frites* nebo *voyageur du pont*. Dokonce můžeme nalézt i celé věty napsané v cizím jazyce, což pro některého čtenáře může představovat o mnoho větší problém při snaze pochopit takto zakódovanou zprávu. „*Excusez, Monsieur, oui, Monsieur, voilà votre café,...*“¹⁰⁰

Není výjimkou, že lze postřehnout i některé odchylky od dnešního spisovného českého jazyka. Opět by se dalo poukázat na chybné užití předložky v druhém pádě, záměnu písmen k a ch v *karakteru* či *orkestru* nebo na nesprávné skloňování podstatných jmen: „*...několik ovec hraje si a pase se s bekotem,...*“¹⁰¹

Ke graficky vyčleněným úsekům v textu patří části psané velkými písmeny, názvy kapitol, některá cizí slova, řečnické otázky a taktéž například poděkování strojníkovi, který Paulíkovi pomohl finančním obnosem ve chvíli nouze. „*Dobromyslný strojníku pane Haburdo, setkáte-li se čírou náhodou s touto knížkou, přijměte mé srdečné díky a upřímně přátelský pozdrav.*“¹⁰²

---

⁹⁸ PAULÍK, Jaroslav Jan. *Sentimentální cesty*. Praha: Alois Srdce, 1931. s. 76.

⁹⁹ Viz VÁCHOVÁ, Helena. *Cesty a cestování v jazyce a literatuře: Sborník příspěvků z konference*. 1. vyd. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, 1995, s. 192-194. Acta. ISBN 80-7044-108-9.

¹⁰⁰ PAULÍK, Jaroslav Jan. *Sentimentální cesty*. Praha: Alois Srdce, 1931. s. 40.

¹⁰¹ PAULÍK, Jaroslav Jan. *Sentimentální cesty*. Praha: Alois Srdce, 1931. s. 53.

¹⁰² PAULÍK, Jaroslav Jan. *Sentimentální cesty*. Praha: Alois Srdce, 1931. s. 107.

4 Dobrodružství v překladech

Kromě vlastních Paulíkových textů, které jsou buď rozptýleny na stranách nejružnějších časopisů, nebo to jsou ucelenější práce jako romány a soubory cestopisných črt, můžeme za součást jeho díla považovat taktéž i jeho překlady z cizích jazyků. Jaroslav Jan Paulík vystudoval francouzštinu na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, na svých cestách se přímo zamiloval do hlavního města Francie, a tudíž svůj překladatelský zájem orientoval převážně na nepříliš známé francouzské či belgické autory 30. let 20. století.

Mezi autory, jejichž díla si pro své překlady Paulík vybíral, patří například prozaik, dramatik a esejista Francis Carco,¹⁰³ vlastním jménem François Carcopino-Tusoli. Ten ve svých čtyřiaadvaceti letech přichází do Paříže, kde začíná vést bohémský život v pařížské čtvrti Montmartre. Jeho práce jsou zaměřeny právě na popisy lidových čtvrtí Paříže a na jejich jedinečnou atmosféru, kterou zachycuje také s využitím tamního argotu.¹⁰⁴ Patrně pro barvitě líčení okrajových částí města si Paulík zvolil k překladu tohoto autora. Sám totiž velmi často ve svých dílech zobrazuje periferii Prahy a prostředí maloměsta. Carcův první román *Jezule Křepelka* pak zobrazuje příběh homosexuála a milenky uvězněného apače.¹⁰⁵ Paulík někdy pojmenovává své mužské hrdiny apačové, což by bylo také možno považovat za společný znak děl obou autorů. Carco píše i eseje, knihy vzpomínek a cestopisy. Tyto literární žánry můžeme také najít v Paulíkově původní tvorbě.

Další francouzský básník a romanopisec, jehož knihy se dostaly do Paulíkových rukou, je Pierre Mac Orlan,¹⁰⁶ vlastním jménem Peirre Dumarchey. Jako velmi mladý procestoval Evropu a vyzkoušel si mnoho profesí, mezi nimiž je například malíř pokojů nebo zpěvák. Taktéž se pohyboval v prostředí okolí Montmarteru, kde se spřátelil

---

¹⁰³ VACKOVÁ, Martina. Prozaik věčně živého dobrodružství: K 50. výročí úmrtí Jaroslava Jana Paulíka. *Tvar*. 1995, 12., s. 6-7.

¹⁰⁴ Viz *Slovník francouzsky píšících spisovatelů: Francie, Belgie, Lucembursko, Švýcarsko, Kanada, Maghreb a severní Afrika, "Černá" Afrika, Libanon, oblast Indického a Tichého oceánu*. 1. vyd. Editor Jaroslav Fryčer. Praha: Libri, 2002, 759 s. ISBN 80-727-7130-2. s. 178.

¹⁰⁵ Viz FISCHER, Jan Otokar. *Dějiny francouzské literatury 19. a 20. stol.* 2. vyd. Praha: Československá akademie věd, 1983. s. 569.

¹⁰⁶ VACKOVÁ, Martina. Prozaik věčně živého dobrodružství: K 50. výročí úmrtí Jaroslava Jana Paulíka. *Tvar*. 1995, 12., s. 6-7.

s mnohými známými umělci, jako byl Guillaume Apollinaire nebo Pablo Picasso. V jeho prózách, ve kterých čerpá ze svého vlastního dobrodružného života, či v tragikomických románech z pařížského prostředí se objevují humoristické prvky a grotesknost¹⁰⁷, což ho, spolu s vášní pro cestování, s Paulíkem spojuje. Ten kromě Evropy cestoval také do Afriky nebo na Balkán a ze všech těchto cest pak těžil materiál pro cestopisy, črty, novely nebo fejetony. V nich lze taktéž zaznamenat groteskní pasáže a humorné složky.

Charles-Louis Philippe¹⁰⁸ je v pořadí třetím prozaikem, jehož dílo patří do okruhu Paulíkova překladatelského zájmu. Jeho hrdinové jsou ovládáni svými sexuálními pudy a podvědomím a některé příběhy končí dokonce i sebevraždou¹⁰⁹, což můžeme pokládat za paralelu k Paulíkově románu *Utonulá*, kde se hlavní hrdinka po nevydařeném prvním sexuálním zážitku úmyslně utopí.

O mnoho známější je pak nositel Nobelovy ceny za literaturu dramatik, prozaik a esejista Romain Rolland.¹¹⁰ Spojení mezi ním a Paulíkem lze nalézt v přesvědčení, že „...*jen srdce ve službách myšlenky může dosáhnout hrdinství a vítězství skutečných, zasahujících do reálného světa, ne jen iluzorních.*“¹¹¹ Takovéto filozofie se drží například hrdina *Arizony*, Reflektor, jež umírá, aby tak uchránil svoji ideu a čest a podpořil své přátele v boji s konvencemi. Odvážně se vzbouří proti policistům a ukazuje ostatním, co vše je schopen obětovat pro svou pravdu. Společná je tedy psychologická analýza člověka, jeho vnitřní problémy a prožitky či konflikty s okolím.

Dalšími autory, jejichž díla se dočkala českých překladů Jaroslava Jana Paulíka, byli Roger Verce¹¹² a belgický prozaik Georges Simenon.¹¹³ Stejně jako Paulík,

---

¹⁰⁷ Viz FISCHER, Jan Otokar. *Dějiny francouzské literatury 19. a 20. stol.* 2. vyd. Praha: Československá akademie věd, 1983. s. 569.

¹⁰⁸ VACKOVÁ, Martina. Prozaik věčně živého dobrodružství: K 50. výročí úmrtí Jaroslava Jana Paulíka. *Tvar*. 1995, 12., s. 6-7.

¹⁰⁹ Viz FISCHER, Jan Otokar. *Dějiny francouzské literatury 19. a 20. stol.* 2. vyd. Praha: Československá akademie věd, 1983. s. 405.

¹¹⁰ OPELÍK, Jiří a kol. *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce. 3/II, M-Ř.* 1. vyd. Praha: Academia, 2000. ISBN 80-200-0708-3. s. 827.

¹¹¹ FISCHER, Jan Otokar. *Dějiny francouzské literatury 19. a 20. stol.* 2. vyd. Praha: Československá akademie věd, 1983. s. 427.

¹¹² OPELÍK, Jiří a kol. *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce. 3/II, M-Ř.* 1. vyd. Praha: Academia, 2000. ISBN 80-200-0708-3. s. 827.

Simenon procestoval mnoho zemí. Hrdinové jeho děl jsou lidé prostí, kteří se snaží uniknout šedi všedního života.¹¹⁴ Tady lze vidět podobnost v obou Paulíkových románech a dokonce i v cestopisech. Ve všech knihách totiž můžeme pozorovat, že postavy se snaží vymanit se z každodenního stereotypu a nalézt jakékoli rozptýlení. Romány popisují hledání dobrodružství nedaleko domova hlavních hrdinů a cestopisy pak zabloudí na periferii Prahy a do exotického prostředí cizích krajín.

---

¹¹³ OPELÍK, Jiří a kol. *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce. 3/II, M-Ř*. 1. vyd. Praha: Academia, 2000. ISBN 80-200-0708-3. s. 827.

¹¹⁴ Viz *Slovník francouzsky píšících spisovatelů: Francie, Belgie, Lucembursko, Švýcarsko, Kanada, Maghreb a severní Afrika, "Černá" Afrika, Libanon, oblast Indického a Tichého oceánu*. 1. vyd. Editor Jaroslav Fryčer. Praha: Libri, 2002, 759 s. ISBN 80-727-7130-2. s. 660.

Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo nalézt prvky dobrodružství a odhalit filozofii dobrodružství ve vybraných dílech Jaroslava Jana Paulíka. V některých jeho pracích nebylo snadné objevit znaky dobrodružnosti na první pohled, neboť v nich nejsou explicitně vyjádřeny, a bylo tedy nutné text hlouběji interpretovat. Bylo zjištěno, že ve všech analyzovaných prózách se hledané znaky vyskytují, nicméně v každém díle se Paulík zabývá poněkud jiným druhem dobrodružnosti.

Paulíkův nepříliš rozsáhlý trampský román *Arizona* můžeme považovat za jakousi směsici hravě groteskních situací a melancholických pasáží, které spojuje revolta proti konvenční společnosti a touha po svobodě a poznání. Celý román je protkáan hustou spleť různých příběhů, v nichž lze objevit například i paralelu se soudobou společností a s protesty bohémů proti tehdejším zavedeným pravidlům. Hrdinové se potýkají s neobvyklými problémy a řeší palčivou otázku vlastní existence, kdy se ocitají na hranici snů a skutečnosti. Je zde vidět jedinečný rozpor mezi nespoutaností a uměle vytvořeným exotickým prostředím mladých lidí, kteří chtějí zažít něco dobrodružného, a mezi řádem vzniklým ve společnosti, jenž je reprezentován policejními silami. Tento propastný rozdíl má pak nevyhnutelně za následek střet těchto dvou neslučitelných životních filozofií, z něhož pak ale vyjde vítězně právě ona druhá, a trampové jsou nakonec nuceni se rozloučit se svými ideami a podlehnout všeobecnému řádu. Filozofie hledání dobrodružství a jeho prožívání je zde zastoupena převážně v promluvách a úvahách jedné z hlavních postav. V těchto filozofických pasážích se dozvídáme, že touha po dobrodružství je uvnitř každého jedince a je jen na něm, jakým způsobem se projeví a jestli vůbec ji v sobě dokáže probudit. Záleží pouze na lidské fantazii, zda je schopna uspokojit dychtivost člověka po nevšedních zážitcích.

Román *Utonulá* můžeme označit jako román psychologický, který se zabývá převážně analýzou mezilidských vztahů. Paulík se zde soustředí hlavně na psychické profily aktérů a jejich mentální vyspělost, a přesto, že v takto koncipovaném díle je velmi obtížné nalézt dobrodružné prvky, můžeme právě pohledem do duší hlavních hrdinů odhalit jejich touhu po dobrodružnosti. Jedná se tedy o poněkud jiný typ dobrodružství než v předchozím románu. Není založen na objevování neznámé krajiny a na fyzickém boji s představiteli zákona, nýbrž souvisí s hlubokým niterným

prožíváním určitých událostí. To se projevuje zejména v chování, a tak pozorujeme různé náznaky hledání rozptýlení z každodenního shonu skoro ve všech činech postav. Některým se daří alespoň trochu uspokojit toto přání díky občasným veselícím či skandálům. Většinou pak ale opět zabřednou do stejného a neměnného koloběhu věcí, vrací ke svým původním láskám či profesím, zase jsou nespokojeni a znovu chtějí zakusit alespoň nějaké mimořádné radovánky. Všichni ale sdílí společnou vidinu toho, že se jejich život náhle změní díky blíže neurčené náhodě, ne jejich vlastním přičiněním, a že budou schopni uniknout stísněnosti a nudě, nicméně tato představa se jim bohužel nevyplní. Z šesti protagonistů podrobených bližšímu zkoumání pouze jeden zvládne překonat překážky nastražené na cestě za požadovanou změnou, jeden volí raději smrt a ostatní ustrnou ve svém jednotvárném světě. Tudíž touha po dobrodružství je sice veliká, ale sami hrdinové pak svými činy maří své vlastní zájmy. Paulíkovo pátrání po dobrodružství zde tedy spočívá na úplně odlišných základech než v typické dobrodružné próze.

Cestopis *Zadní Indie* je velmi překvapujícím dílem, neboť se paradoxně nesoustředí na zahraniční cesty, jak je u většiny cestopisů obvyklé, nýbrž zahrnuje spíše líčení domova, kam se cestovatel vždy rád vrací, a lásky k němu. Společným znakem všech črt jsou velmi dobře patrné znaky dobrodružství, i když nazírané z jiného úhlu pohledu. Ať už se jedinec dostane daleko za hranice města nebo zůstane v důvěrně známém prostředí, je vždy možné stát se součástí nějaké neobyčejné situace. Ty předpokládají osobnost dobrodruha, který si díky svým imaginativním schopnostem najde cestu k nezvyklým zážitkům. Tyto dovednosti pak předurčují, zda si ten který lidský jedinec dokáže sám vytvořit prostor pro jedinečné okamžiky, a tím uspokojit svoji touhu po dobrodružství, jež v určitém množství dřímá uvnitř všech živých bytostí. Nenapodobitelná atmosféra předměstských čtvrtí je vyobrazena ve velmi sytých obrazech a jsou tu zaznamenány její proměny ve dnech všedních i svátečních. Lehce načrtnuté smyslově bohaté obrazy přibližující se filmovým záběrům ukazují exotiku a barevnost předměstí, kde si každý může najít svou vlastní cestu k dobrodružství.

Poněkud pozměněný pohled na dobrodružnost najdeme v druhém souboru črt s názvem *Sentimentální cesty*, jenž je posledním analyzovaným dílem a zároveň zdařilým příkladem dobrodružného cestopisu, který zavede čtenáře do odlehlých míst v cizích státech. Jedná se v podstatě o jakýsi Paulíkův cestovní zápisník. Díky cestování

za hranice rodné země se čtenář stává součástí jedinečných výprav vykreslujících cizinu v pestrých barvách a autor tak může obohatit jeho vědomí o mnoho poznatků a zajímavých zjištění o životě obyvatel a jejich zvycích, tak odlišných od soudobých českých poměrů. Jsou zde vyobrazena místa jako stvořená pro prožívání různých dobrodružství, takže tady, i když je důležitá osoba cestovatele, se spíše lidé nechávají unést okolní krajinou a způsobem života, aniž by se museli snažit využívat svou obraznost. Na rozličná dobrodružství je tu možno narazit skoro na každém kroku, a tak není potřeba velká představivost, ale jen určitá dávka odvahy vrhnout se do neznámého prostředí. Mimo uspokojení touhy po dobrodružných příbězích se může čtenář dokonce i vzdělávat, poučit se či rozšířit slovní zásobu. Paulíkův svérázný styl a jedinečná schopnost zachytit téměř nepopsatelné kouzlo objevovaných krajů je právě tím, co dělá jeho cestopisy tak výjimečné. Dychtivost po dobrodružných zážitcích je patrná z každé strany a nelze se jí vyhnout.

I v překladech z francouzského jazyka se Paulík zaměřuje na dobrodružná díla nebo na díla rozebírající psychologický profil hlavních hrdinů. V těchto překladech se též setkáme s různými druhy dobrodružnosti v závislosti na popisovaném prostředí.

Na základě výše zmíněných závěrů jednotlivých analýz je tedy možné říci, že ve všech vybraných dílech se objevují prvky dobrodružství, a z nich je možné vyčíst jasnou Paulíkovu filozofii. Podle něj je dobrodružství všude kolem nás, je zakořeněno v každém jedinci a je jen zapotřebí chtít si k němu najít cestu.

Seznam použité literatury

BĚHOUNEK, Václav. *Velké dobrodružství*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1956, O Jaroslavu Janu Paulíkovi a jeho díle, 5-17.

FISCHER, Jan Otokar. *Dějiny francouzské literatury 19. a 20. stol.* 2. vyd. Praha: Československá akademie věd, 1983.

HENSLOVÁ, Lucie. *Próza imaginativní a obrazná*. Liberec, 2011. 09-FP-KČL-D-04. Diplomová práce. Technická univerzita v Liberci.

KLIMEŠ, Lumír. *Slovník cizích slov*. 2. vyd. upravené. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1983.

LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. *Slovník literárních pojmů: aneb, Co se skrývá za slovy*. Plzeň: Fraus, 2006. ISBN 80-7238-620-4.

OPELÍK, Jiří a kol. *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce. 3/II, M-Ř*. 1. vyd. Praha: Academia, 2000. ISBN 80-200-0708-3.

OPELÍK, Jiří. Pozoruhodná kniha. In *Host do domu* 4, 1957, s. 26-27.

PAULÍK, Jaroslav Jan. *Arizona*. 2. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1968.

PAULÍK, Jaroslav Jan. *Sentimentální cesty*. Praha: Alois Srdce, 1931.

PAULÍK, Jaroslav Jan. *Velké dobrodružství*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1956, s. 21-180.

PAULÍK, Jaroslav Jan. *Velké dobrodružství*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1956.

PAULÍK, Jaroslav Jan. *Zadní Indie*. 1. vyd. Praha: František Svoboda a Roman Solař, 1927.

PETERKA, Josef. *Teorie literatury pro učitele*. Praha: Univerzita Karlova, 2001. ISBN 80-7290-045-5.

Poetická próza: Vladislav Vančura, Karel Konrád, Jaroslav Jan Paulík. (ed. HOLÝ, Jiří). Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002. ISBN 80-7106-538-2.

SCHULZ, Milan. Plachý dobrodruh. *Literární noviny*. 1956, č. 51.

Slovník francouzsky píšících spisovatelů: Francie, Belgie, Lucembursko, Švýcarsko, Kanada, Maghreb a severní Afrika, "Černá" Afrika, Libanon, oblast Indického a Tichého oceánu. 1. vyd. Editor Jaroslav Fryčer. Praha: Libri, 2002, 759 s. ISBN 80-727-7130-2.

VACKOVÁ, Martina. Prozaik věčně živého dobrodružství: K 50. výročí úmrtí Jaroslava Jana Paulíka. *Tvar*. 1995, 12., s. 6-7.

VÁCHOVÁ, Helena. *Cesty a cestování v jazyce a literatuře: Sborník příspěvků z konference*. 1. vyd. Ústí nad Labem: Univerzita J.E.Purkyně v Ústí nad Labem, 1995, s. 192-194. Acta. ISBN 80-7044-108-9.

VLAŠÍN, Štěpán. *Slovník literární teorie*. 2. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1984, 456 s.